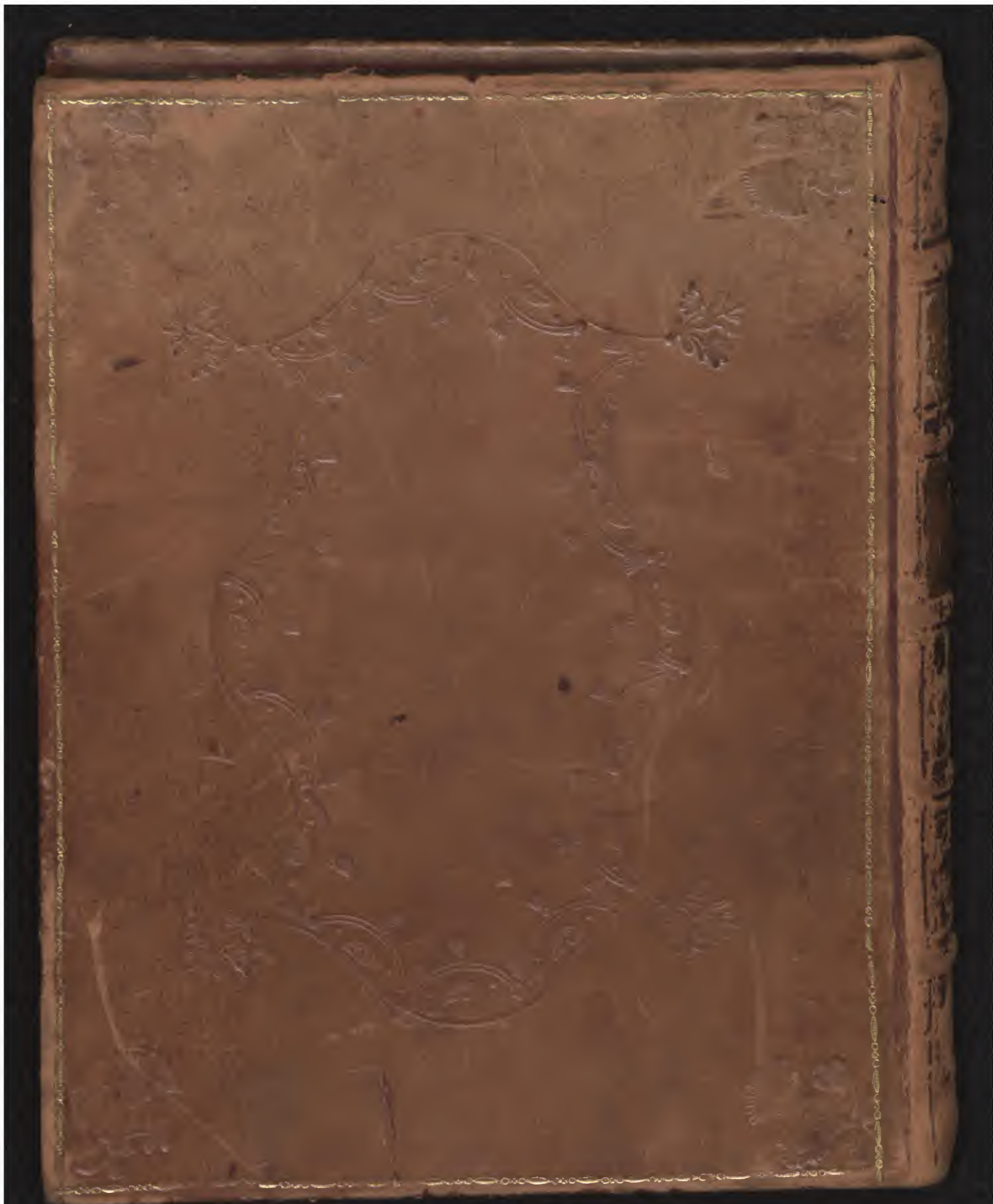

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 174 4° (LN 163)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 174 4° (LN 163)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 174 4° (LN 163)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 174 4° (LN 163)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 174 4° (LN 163)

N° 174 (4°)

DA BOX

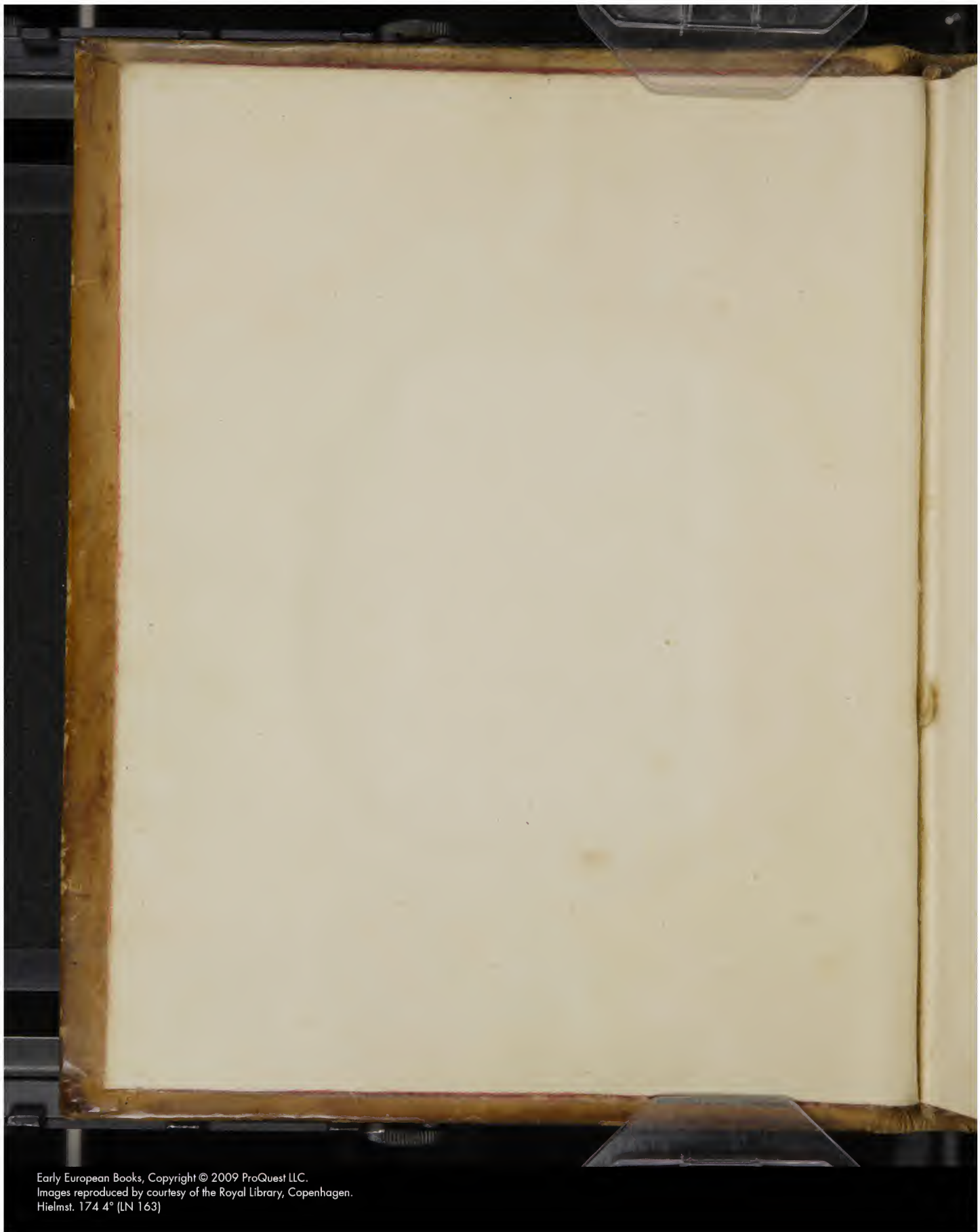
LN 163 H

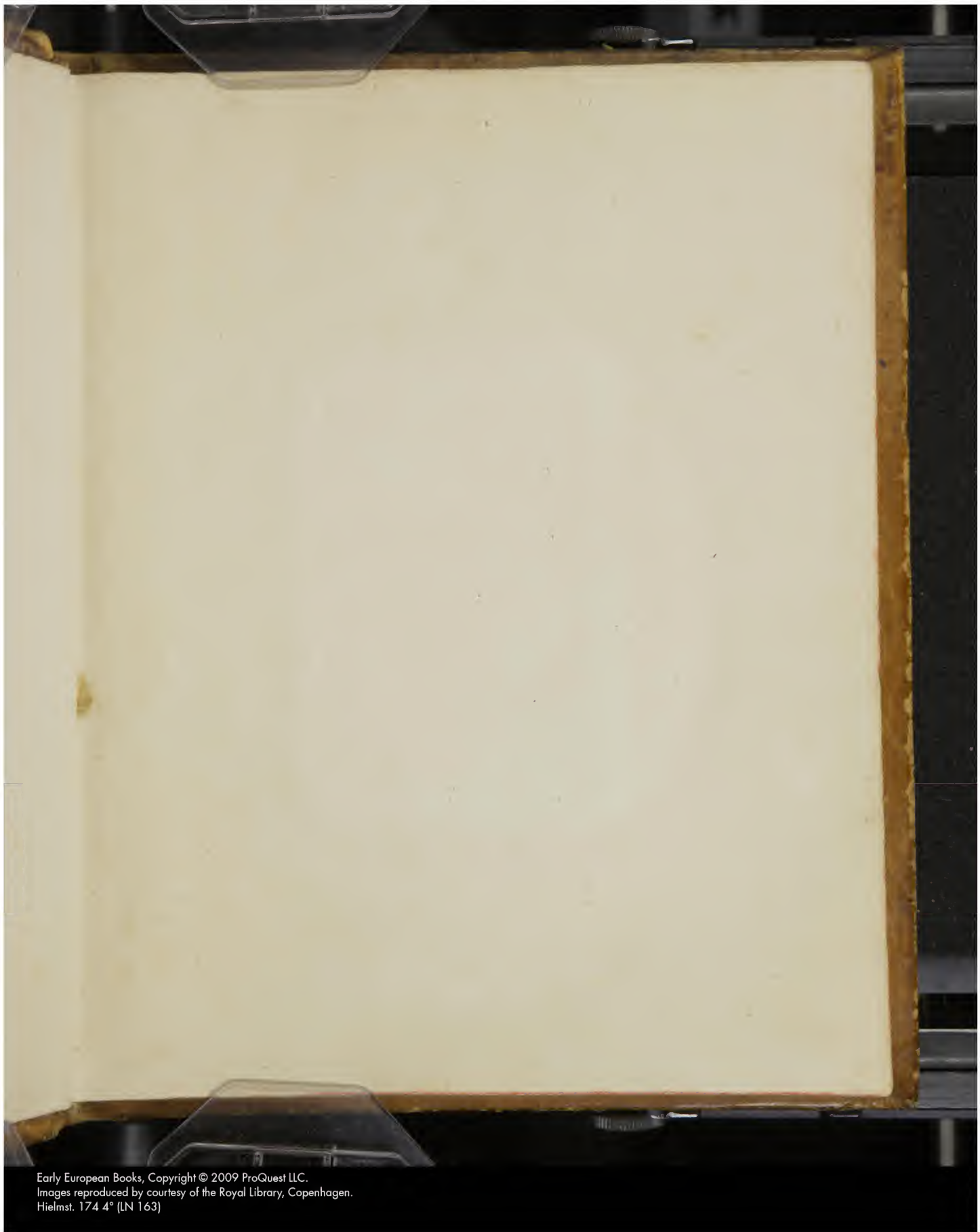

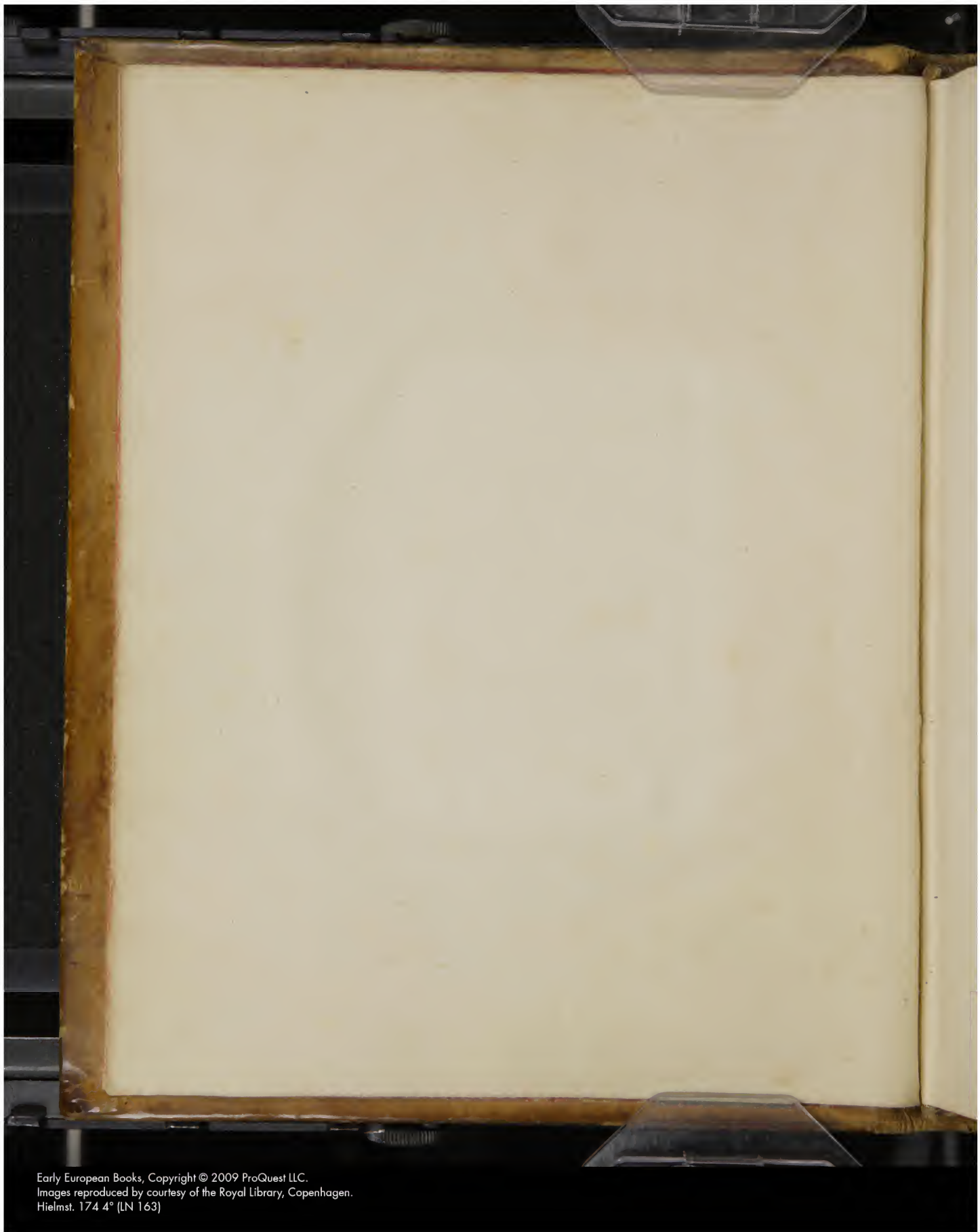

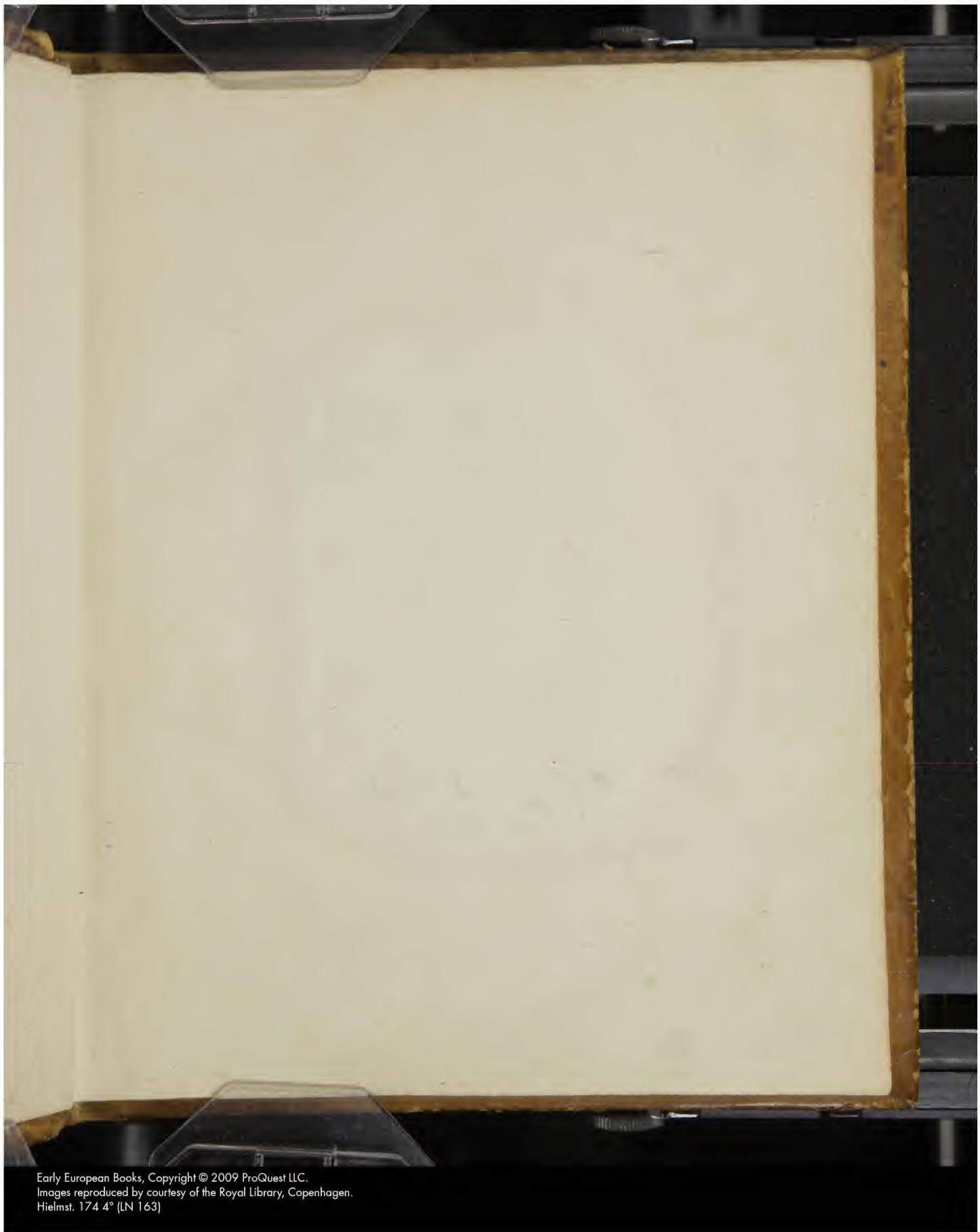
Det store kongelige Bibliothek
tilhørende.

Liber Rarissimus Fonde
unicus Superstes
post sua Fata — Al

En Cristelig vnder
wyfningh paa the
thy Budz budord/
Then menige Cristen Kirz
kis tro ock loffue. Wor her
ris bønn Pater noster/
oc huore Jesu Christi
død oc pyne schulle
rettelige begaas
oc tracteris.

Sant . . . Nantens Boeg . . .

*Confirma hoc Deus qd opor
es in nobis*

Klevenfeldt

In Erlicg oc welbyrdig
 mandt oc streng Ridder her
 Olwff Niels till Dallsøff/
 Broder Paulus helie hel
 ser inn Christo Jesu/medt
 Gutz naade och wenscaff.

Het er nu paa tre
 die aar / om megh
 rettelige drages til
 mynde kiære her
 Olwff Niels strêge
 ridder/at her kom
 till lande/een aff Morthen Luther
 bøger / som kalledis een bede bogh/
 ther først wogick paa tydske/oc siden
 bleff wiser wdi latine . Ther ieg saa
 at samme bogh optisoptis met stoer
 hast oc fygoc een aff thennu paa thet

lyste/ Kom oc saa till myne hender/oe
ieg haffde hende hasteligen beløbet/
oc offuerseer. Tha fand ieg noget som
wor kometh aff Luthers eghen aand
en part oc saa ther han wix icke tils
høide/ som hans secd haffuer alltijde
werid at blende ont y blant thz gode
oc løghen blande sandhed / at hand
kunde theß bøder sette off glarøgne
paa næse. Oc forthi gaff ieg sompt
maeth/oc sompt icke maeth. Tha ieg
betencthe medt migh/at mange skul
le fare wilt aff same lerdøm/om hant
bleffue till hobe/sald thz meg y syns
de/at ieg wille skelne thet gode fraa
thet onde/oc huede fraa then wene
sæd/oc thet lade wdgaa paa Danske
at theris synd kunde ther medt dras
gis fraa the tydske bøger/ther hwer
mand tha leste saare gierne. Oc tycthe
megh/at ieg haffde ther till god rett/

at som Luther haffoe tager thz gode
aff hilligemendz böger/ Augustini
priani oc Bernhardi. Tha morde ieg
oc saa røffue hannum thet fraa/ thet
hand haffoe ingen ret till/ oc helst for
thi hand raaber nw moget till bager/
oc icke giffuer maeth aff thz som stoer
y samen bogh / dog at thet er klar oc
edill sandhed oc for dhi ieg kand icke
nw rygge thet som giort er. Thi at bo
gen er x. eller xij. ganghe wd scriffuen/
Oc er y theris hender som henne icke
wele giernæ aff lade. Tha wille iegh
heller sielff indføre hende paa prientes
rijde/en nogen anden stulle thet giore
At thet stulle inge wrijselige stycker
tillsettis/ aff myne vwenier. Ther gier
næ giorde meg Luthers/ om the kon
de thet saa lempe till. Jegh haffuer
well spurdt Kiære her Oluff at ieg er
forblaget haff ed her/ at ieg stulde eth
A iij

stund anderledis predicke en ieg nu
giot/ther er at ieg tha predicked med
Luther oc nu y mod. Men ther som
ieg haffde noghen tijdt wærid aff Lu
thers meningh/tha wilde ieg tacke
gud/at hand haffde mig forløst aff
then dieffuels snare/ther haffuer tha
begier till een tijdt/thennoim som ere
wærsere en ieg noghen tijdt bliffuer.
Dog ieg icke kendis meg nogen tijdt
ware besooien anthen medt Luther
eller nogher aff hans tilhengere. Saa
møget som ieg nogen tijdt gaff mache
aff Luthers bøger. Ther giffuer ieg
en nu mache/icke forchi at Luter saa
schriffuer/men ach ieg less ther samen
wrdij Hieronimi/oc Bernhardi/bø
ger. Oc y Sancte Birgitte obenba
relse/som er om gerighede/hoff nod/
oc wærschedt. Oc andhæstore oc gra
ffue syndher/ther y mange aar wblue

lige diſſw's bode blande then geeſte
lige/oc then werſlige ſtath, at moſte
ſynde er till/ther er (deſſ wæ) for mo
get ſande. Men ther findis tha ingen
ſtoerleghen/en then ſom Luther haſt
wer talde oc ſcreffnedt/mod E. reckens
Sacrament/macht/aere/lydelſſe/gutz
helgen/oc fortelligen modt all ære oc
dygd/ſom wy ſuarlighe ſaa at wido
forthi gutz rettferdige dom/ Eand ick
nw lunge roffue/ther aff werdens w
begribelige ſynd/oc wdygd/nw ſaare
erengis till at ſkynde ſeg. Ther ſtaar
y Sancte Birgitte bøger. Libro vi
ca: lxxij. At wenne teghen ere wiſſe om
Antichriſti tillkomme/et nar then me
nige mand / will gierne høre Kettera
ſckeleroome. Ther andhet n'r Kler
kerid er kommen i ſtoer foractelſe oc
haanhet/om thet er ick nw forhen
der/maa y oc andhe gode mead dog
A iij

me oppaa/thet sies meg oc saa till/at
ieg icke blyffuer hofff scrifft/en men er
thet saa/at ieg nogen tye træder fra
henne/witterlige/ eller foitredelige/
giffue thet Gud at meg offuer gaar/
Guds plage alle mand till aa syvn.
Sige oc andre saa/gud vnde thennō
oc saa en tilbøilige straff/icke til siels
forderffue/men at the kende sig rette
oc kende syn wylsfarelse. Thij beder
ieg edher Kiære her Oluff/at i glerne
læsse thene bogh / icke for Luthers
syld / eller hans lerdøm/som findis
heer icke vdi/men for Ihesu Christi
lerdøm syld/oc then hellige scrifftis
medt hellige mentz/Augustini/ Cipri
ani/oc Bernhardi vnderwißningh.
Thette søffue breff/wille ieg edet til
schriffue/Kiære her Oluff/paa myn
orsage/oc met then lille bog/bekende
myn fattighe tyennelse/for edher/ oc

5
Edhers Liære Moders gunst oc gode
willie. Men haffde iegh noget lenger
varidt medt edher y kundskaff/cha
skulle ieg tale noget wyder medt eder
y thette bress/ dog thet Land een andt
tjodt beder giffue sig/aff een anden o:
sage. Her medt edher then ewig
gudt beffalindis/nw oc altidt
Schreffnet y Rissfneha ffr
Sanctorum marty p Viti
oc Modesti dag Anno
dñi. M. LXXII.
oc lxxi.

En Forth vnderwyß-
ningh om the x. Butz bwd
ordt/alle thennom nyttelig
som wille sigh Cristellighe
och wdhen straff bewijße/
bode modt gudt oc mēistē

Ten første Moissi
tawle/indeholder trenne
budt/ oc hun bescriffuer
off hwes wij ære Gudt
plietige. Thet er/hwat off bōt at gids
re/oc lade aff the tyngh/som ære gud
nest angaende. Och forthi paa mins
dis wij wdrj thet første bwdh/hwat
Gudt er begerindis aff alles wore his
ærter. Oc serdelis hwat meningh och

4
Dancet wy swelle om hānum haffue
Thet er/at alt thet gode wy mo rette
lige begere/swelle wy wente aff hans
nwen all ene/liger wys som aff en god
fader/eiler een mōget gode oc trofast
wen. Oc thet yden twi wel/oc mi trost
wdrij en fasth loffwe stadicht hob/oc
sande Ekerligheede/altijt frōandis
at wy swelle hannum noget forpne/
icke anderlediff/end som en goed son
er omhyggellig ath handt schall icke
mijteckis sijn Eare fader.

¶ Thet vnderwijss of oc saatturen
at een Gude er till som alch gode aff
kommer / oc thet hielper y all god oc
modgangh. Twilcket oc hedninge be
kenne y thet /at the menthe segthisse
ting at forhwerffue aff the is Gude
the dyckede thet dog icke wore Bw
uden till naftis. Och effter the is

wange/oe wanwittighe loffre. Saa
lyder samme bwdt/Exodi ix.

I f første Bwdt bwd

**Thw skalt icke haffue ane
die oc fremende Bwder.**

BThet andet bwdt vnderwijser off
hvor wy skulle off bewijse mod Gud
besyndherlighe wdij the thingh som
ære legomlige/oc wdwoitis for mens
nisten/oc inwoitis for wort egedt his
ætte/thedt er at wy skulle ære Guds
naffn/hans natur/oc gudomelig wæ
relste er hwercken beggribelig aff off
icke heller spelig oc vnderwysiligh for
andte/alsomeniste er hans naffn for
synedliche. Saa lyder bwdet.

7
I Andhz Budz bwde
Thw ſckalt ickē tage thijn
Budz naſſn forſengellige
wdtij thijn mwndt.

D Het thiedie bwde giſſwer till Eē
de/hwore wy ſckalle off bewijſe mode
gwde i legomligh oc wd wortis gles
ningh/oc dyckylſe/bwde lyder ſa.

I Thredie Bwdz bwde.
Thw ſckalt holde oc hellig
gore Hpytilige dage.

D W ſee wy ath off bywdis i theſe
trenne bwde/ſ hwes mode wy ſckwle
off haſſwe modt gwde / meth ſindt oc

hiertens tancker/mer odt oc giernin
ger/thet er wdtij alt wort leffnet.

AThen anden Moisi raffe indehol
der vi bwde/som her offier følger / oc
hwi fore giffwer / hwi wy set wille oss
bewise in odt menniscen/ hwar ha
ler thet er y gprinde/eller ladinde.

AThet forste aff thisse vij. och fierde
blant them alle/giffwer oss till kende
hwadt wy ere waare offuermet plies
rige/oc effther thij/ at the paa Gudtz
wegne/haffue saadan maach oc besa
lingh/tha er thet tillborligt/ at thete
bwde skall folge nest effther the forste
try/som ere godt anprindis. Etcpell
till thete bwde ere/fader/moder/her
re/hußbrnde/pelat/foistandere / oc
alle the som haffue almyndelige bes

saligh. at syre/oe regere Saa lyde
bwder.

I fierde Budtz bwdt

Thw skalt hedre oc ære tijn
Fader/oc thijn Moder.

DHer ander bwdt y thenne taffle
oc femthe blant them alle / ynderwys
ser off hwet wy skoleloffwe meth wor
iessner sten/oc wor lige/oc thz er hwer
mandz besynderlige per soon anrø
rindis/som er at wy skole paa ingen
mandt arghe/eller skade/men alle ga
ffne. Oc them besynderlige som til off
oc wor hielp trengher hwat heller the
ære fattige/eller Righe wunner/eller
ywenner. Saa lyder bwder.

I femte bwdt
Thw skalt icke y hiell slaa

Et het tredie bwdt y themne raffle/
oc siette y blant them alle/offuergaar
waar ieffnristens persoon/at het in
deholder och beslutter the tingh/som
waar ieffnristen eyer oc besyder / y
blant hwilke the ypperste are. Hans
hustrw/börn/slecht/ oc wanner hwiles
ker bwdt som aff offesker/at wy skuls
lethennou icke skende / eller komme
wdtj noget werlich tall. Oc wanære
at theris røcte landt wdtj alle mode
worde wbesmitter oc wforactigt Gaa
lyder samme bwdt.

I Siette bwdt.
Thw skalt icke gijre Noord

DHer fierde budt p theme raffle
oc sywende blant thenom alle / giff
wer off till kende / at wy icke maa scha
de wor ieffnricsten / paa sith tydelige
gods / som er / at icke rage hannom no
get fraa / eller ath forhindre hans for
deel. Men meer / at rane hans besthe
medt raadt / oc gierningh. Saa lyder
budet.

Sywende budt.
Thu skalt icke sticke.

DHer femte budt i theme raffle /
oc Ottinde blandt thenom alle / giff
uer off till kende / at wy mo ingen man
dz røpche / eller ære formyndse / men
heller at forsware / oc fordectinge / alle
mandt till gode / oc gaffn. Saa lyder
budet.

B

Ottinde budt.
Thu ſekalt ick ſye falſt vit
ne emodt thijn ieſſenriſten.

W Eundhe wy ſee/oc mercke/ath
ther er off ſtengellige forbudet / y noz
ger mode at arge paa wor ieſſenriſten
ware ſigh hans perſoon/eller eyedom
Oe twert y moet. er ther effe ſteng
lighe budet/at wy altijt ſekule gior
hans gaſſen/oc forimene hans ſekade/
Oer ther ſaa ath wy offuerweye na
turlig low oc ſekal/tha finde wy klars
lige y thoffe budt inther andet/an ther
ſom er goit oc redeligt. Oe ther hwert
mennifce wille ſegh bewyſis. om thz
waar a nthen i gutſtedt/heller eth an
der mennifceis perſoon.
A The y ſyde budt. giſſue eff all Eens

de/woer naturlige ſchrybelgheedt/oc
 the klarlige bewijſe/at wy  re ſyn di
 ge oc ontheſor budt/i ther the biwd
 off the rene tanc er/oc beg ring/ther
 wy  ke k nde aff ſtedt k me / wdaff
 wor magt/oc ſorthe haſſue wy y theſſe
 twenne budt. Wben bare ſeyde / oc  r
 loſſe arbejde/oc wmage/wdtij all wor
 lijſſe tijdt. Saa lyde ſamen budt

I Nyende budt.

Thu ſekalt  ke begere thin
 ieſſ nriſtens huſſ.

I Thi nde budt

Thu ſekalt  ke begere h s
 Huſtrw, dieng/ eller Pyge
 B ij

Omwegh eller Noget h, ande
eyer oc besyder.

In Kort beslutel
se paa thesse v
Budtz budt.

Cristus siger saa hwat som helst
v wyle ath andie meniske skal eder
giorer thet samme skule v giorer thenz
nom/forthi siger Christus/ thet er all
thn lerdō/som bode logē/oc profeters
bøger indeholder. Oc war thz saa / at
huert meniske bleffue at spurd oc råd
tager. Tha skule ingen findis / ther
for welgerningh wille ha ffue wtackne
mclighed Jagen wille/ at hans naffu
skule kōme wdij nogen mandtz tale
all ondhc. Inghen wille gierne foras

37
tis aff hofferdige menniske. Oc yder
mere thet er ingen mandt/leffe at hās
hustru er wldigh/wædt/genstridich
wæysck eller wblw. Inghen will heller
at hans gotz scall hānom tagis/stæ
lis/eller røffuis fra/ Ingen wille gier
ne bedragis/beswægis/ eller beliffuis
Ingen wille heller offuerfaldis mede
Orloff oc fcyde/men heller will hwer
mandt/ach thet scall bwigis moede
hannum Eterlighede/tæknemelighede
hielp/trøst/fromhet/tra oc loffue. Oc
thette biwdis off at giøre moede andre
oc in thet andhet ende thet samen wy
begere moede off scall biughis oc be
wis

I Hwor wy thesse budt bry
de/oc offuer træde.

B iij

**I Saa synde wy mode
thet Første budt**

Om wy vdrig vor modtgang bris
ge synelste/troldom/eller anden dieff
uels konst/eller oc om wy begere hulp
och trost/aff thennom som medt tro/
och loffwe/ haffue sigh forbunder till
dieffuelen/som trold Earle/eller trolds
qwinner haffue giordt.

Om wy biuge swerd/brieff/tegen/vr
ther/orde/wyelse/och andhen saadan
tingh/som i then menningh icke ans
dhet ære/ endt sandt troldom/forthij
ther settis loffwe till thenom/oc miß
loffue till Gudt.

Om wy biuge noggen anden sworde
konst/ther oc saa biugis vdrig at skil
lige mode som ære medt rjs/fer koste

12
Krislainske speegle besyndherlighe
lieder/oc farffue.

Om wy med lessningh oc formanelse
vppgraffue penninge aff iorden. Alle
saadane konstler y huadt naffn thenz
nom giffues/tha are the och brughis
modt thette budt

Om wy sticke/oc regere wore giernin
ger/oc wordt lessnet / effther hymmell
regen/oc spaamendz syelisse.

Om wi bescherme oss/wore bøn/huſ
eller qwegh/med schiffte/eller manel
sse/med dyt/swerdt/ylot/eller wande

Om wy wor wlocke oc modergang till
legge diefflundt/eller ondc menniscker

Om wy icke wdrj saadan meningh
annāme onth oc gort/lycke oc vlycke/
som thet waare for lowligh sag kom
med aff Gudt/eller aff hans tilladel
sse. Oc fourthi stall thet annāmis wels
wylighe och haffues merh tacke/ om

Biij

thet er onth eller oc offuer giffuis/om
thet er gort oc Gudt saa tackis.
Om wy freste Gudt/settindis oss i sl
elss eller liffs fara.
Om wy are homodige aff wor refers
dighed/wijßdom/eller andhe Gudt
gaffuer/legomlige/eller aandelige
Om wy dycke och are Gudt hellen
alsom eniste fortymeligt gotz oc gaffu
oc icke for sielsens nytte oc behoff
Om wy icke altijt/oc paa alle steder
sette loffue till Gudt/oc alsomensthe
forlade oss till hans naade oc misfild
i alle wor gierninger/oc alt wort gant
seke leffuer.
Om wy twiffle noget paa then hellis
getro/eller paa Gudt misfild/och
barmhertige willie.
Om wy icke styrke oc hielpe andie sol
ckis wantro/oc misloffue/medt Raed
oc goet vnderwijning / saa ath the

73
kunne komme i redt oc stadigh tro oc
loffue till Gude.

Her vnder besluttis oc saa all wans
tro/misloffue/myßhob och myßtröst/
Ther nogen tijdt kunde haßfues om
Gude eller om hans hellige godthede
oc lyffe.

I Saa bryde wy modt
thet andhet budt

Om wy swerie aff en ondt waane
oc y then sagh ther huercken er Bude
till loff/eller menniscen till gaffn
Om wy swerie off wijtterlige om meß
oc om wy icke holde troo oc loffue.
Om wy swerie eller oc loffue at gisre
noget ondt.
Om wy ruske eller bede nogen mand
W v

ont ther till tagindie Gudz naffn som
er om wy saa sye Gudt forbande tegh
eller oc sette y blant hans hellige død
faar oc blod.

Om wy daarlige/eller geckelige slem
pre/oc taale om Gudt/eller och om wi
drage nogen ordt aff ten hellige scrifte
till daarlige slempt oc gämen

Om wy icke kalle paa Gudz naffn/ oc
ij wor modgangh/oc om wy icke tacke
loffue oc welsigne Gudt y nød och y
løst/ont oc got/lycke oc wlycke.

Om wy are oc vphøye oss oc wort nas
ffn/oc begere at wor wijsdom/oc from
hedt skulle actis oc affholdis.

Om wy falskellighe kalle paa Gudz
naffn/som Kettere gior oc om wy aff
homodt for werdzens prijs tage oss til
helliget naffn/oc tytel.

Om wy icke loffue Gudz naffn i alle
theringh/som hende kunne/huat hel

19
let the ære off medt eller y mode
Om wy icke straffe/eller staa theennd
y mode/ther wanære Gudtz naffn/oc
ther falskellige/oc spottellighebruge i
nogen erisage till ondt.
Her vnder besluttis all forfengeligh/
heder oc ere/som mennisken tager seg
till/y aandelige tingh/forthij Gudtz
naffn bor alsomeniste at æris oc loffs
wis ewindellige.

**I Saa bryde wy modt
thet Tredie budt**

Om wy icke hore predicken/oc lere
Gudtz ordt.
Om wy icke bede oc tiene Gud i sand
aandelighedr.
Om wy lade som gode gierninger gis

Dis aff wor macht/oc icke kendis ath
the ære Gudtz besynnerlige gierning
ger oc gaffuer.

Om wy ære icke saa mōghet dragne
fraa wort egghet sindt oc begering ath
wy lade alting ske oc wære effter Guds
willie.

Om wy icke hielpe oc sckynde addhie
till ath gior ethissetingh eller och for
menet at gior eth emodt

Om wy icke bekende wore synder for
Gudt/mer then acht at wy wille then
nom bædie.

Om wy forsomme at tæcke och loffue
Gudt/for alle sine welgierninger

Om wy icke søge till messe oc almæss
nelig bøn oc tieniste

I Saa byde wy modt
thet Fierde budt

Om wy blygis were fordedis års
modt/oc fattigdom/eller noghen an
den theris yselhedt oc modtgang
Om wy icke besprie thennom / mede
klæde/oc føde/oc møget mere/om wy
bandne/sla/foractē/oc ynske thennom
ent eller oc mer bagtall/hadt/ oc wils
delsse wānære thennom.
Om wy icke haffue een ypperlig acht
oc erig menning/om thennom
Om wy icke holde thennom i ære/och
wrdningh/oc saa naer thi ere off stræg
ge oc haarde
Om wy icke achte och holde wdth aff
wort hersteb oc offuer mende.
Om wy icke ere thennom tro/oc lydige
i alle sømmelighet ingh/som icke
ere Gudt y modt/huat heller samme
offuer mende ere onde eller gode.
Om wy icke forde och fremma thette
budt/oc staa thennom i mod som ths

forhindie.
Her vnder besluts all fortreckenhere
oc wydelße.

I Saa synde wy modt
thet femthe budt

Om wy bare wiede mod wor ieffn
cristen/eller och wdrücke same wiede
medt spötske ordt/oc regen.
Om wy aff wred hugh kalle wor ieffn
cristen een daare/eller een geck/vnder
hwilcke spottellighe naffn/besluts al
le forsmædelige/och haanlige ritæll/
som ere spotz/oc skændis ordt.
Om wy kundegigre een andens sindt
oc skædbellighed/ther off burde at hē
ble/skæle oc orsage/alt thet ber off ath
som wy lønlige wyde/eller off heimelis

ge syes.

Om wy ickes soeladhe biſde/ther biſde
dis y mod off/oc ſerdelis waare wens
neris biſde.

Om wy ickes bede woe ywenner godt.
Om wy ickes bewijſe theennom Eiaers
lighede willie/oc tieniſte.

Her ynder beſuttis alle the ſyndher
ſom kome aff wede/oc hadt/ ſe m ere
mandi ab/orloff/roff/oc brandt/yders
mere kiff oc treete.

Om wy affwindis wedt nogen mant
lycke/oc framgangh/ eller eth gladis
wed hans wlocke/oc modgang

Om wy ickes bringe mi Emdelige gier
ninger/oc ſaa mod woe yren oc ſiede

Om wy ickes aff ſyre oc affwerie ſats
rige/oc vſkeldige ſolkis ſetade oc off
werlaſt.

Om wy raade/ eller ſmitte nogen till
wuld hede/wold/oc machte.

Om wy spilde samdiectghed / mells
folck aff had / oc mede lügen / oc bedies
gerij.

Om wy soilige / oc aff tale bulder och
trecte

Om wy so: some ath stille wrede / och
hadt. ther som wy thet gide künde /
for: hy thet er / at icke forde / oc fremme
thette budt.

I Saa synde wy modt Thet Sierte budt

Om wy sekende nogen iomfru
Om wy beligge nogen mands huß
frw som er ath gide hoor / och om wy
haffue lægere med andie løffe qvinder
Om wy bedryue ketterry / eller saadan
fulhedt / som er / nar wy syndhe mede

them/ther off ære anr þrindis y sleght
 eller swagerſcæp
 Om wy bruge perſoner y mode natu-
 rin/ hantken fulhed/ ſom kallis the
 ſumme ſynder
 Om wy med vþſ Etale/hyſtorier/wij
 Ber/belede/oc malning/ſtycke/oc op-
 peholde vþſcæ gerningh/ oc tancker
 Om wy med ſ gen/hender/oc andre
 lemmer haſſue off ybeqwinellighe y
 ſiwn/tagelſſe/eller hærtens ſam rye
 till ſadan ſynder oc fulhed
 Om wy icke wocche off for the ringh/
 ther off giſſuer orſage till vþſcæhed
 ſom ere offerſodig made/oc dycke/
 ladien/oc elpſhed/ſoffi/oc theris lige
 Om wy dierffuelige daglige oc wen-
 lige haſſue om gengelſſe medt qwin-
 ner/om wy ere mende/eller met medt
 om wy ere qwinner/forthi ther Eoma
 mer ſtoer orſage aff till theanne ſynder

Om wy medt hem medigt synkerij/oe
leuen en gheeffe. dat hem anders
begeringh all synde

Om wy vdi wel kuffeppecheide/oc til
stade syn digh oisage. medt vbeqwer
men per se oer. d'ijck. daabill. senghe
ree/oc n. ag

Om wy ickes styeke/och ewaare an die
solkis kyschheid. oc gode ryde. medt
Raadt ocler dem.

Om wy ickes swarie/oc affstye skal
eis macht/oc wold. dher the mei wele
nogen vblucliche effuer falde

I Saa synde wy modt
thet Siwende budt.

Om wy buge rissuerij/roff/eller
aager. dha synde wy wdi aager. nar
wy laane wort goz bont. och thet ickes

18
forgeffue men tog indie efuer sunt
men nogen ting h. sem eff. temir. a till
bade. oc profith fent. wa. herre sigt
f. aa. y. f. kulle vndifette en anden met
laan/oc wente edher ther ingen pros
fith fore.

Om wy haffue/oc hnge falsk weche
oc maade. y. beßmer/kärne oc f. k. ppe

Om wy affha. de y. f. k. f. end waare/
for then sem burde at ware godt.

Om wy ept are wærfedigh aff. och
renthe.

Om wy forhale/oc indcholle/ neghen
mandz eller qwinns forhientre lön
oc icke betale y. indhe

Om wy icke laane wor. ißf. en. r. h. sten/
ther t. p. f. t. g. er/ oc ther wden aager/ oc
pant/ som hannom fardt till f. k. adhe
temme.

Om wy are gerige/ oc y. alle mede om
byggellige/ at f. an. k. er. g. d. em/ oc i. h. u. e. a
L. U.

mode/wy kande medt argeliste diage
fraa andhie/oc till off.
Om wy ick affraade/oc aff styre wor
ieffu cristens scade.
Oc om wy ick giffue hannom at war
syll/om syn scade
Om wy forbyndhie nogen mantz for
deel/oc gaffu
Om wy myswade nogen mandt syn
lycke oc baade.
Her vnder besluttis alle gyrrigheds
omslagz/y huar naffn dhe haffue/ek
ler thennom kande giffue.

I Saa synde wy modt
thet Ottinde budt.

Om wy vdij dom/tye oc ick thale

17
sandheede/eller om wy vnderflaa / oc
vnderfroete/ther som sadt er for wild
wensckab/frygh/foie gynst/eller gas
Om wy medt loegen eller fals (ffue
thede giøre nogen mandt skade.
Om wy medt sødt tale/oc sleg/oc saa
skade nogen mandt/som skeer naar
wy are lachere/oc pithudere/eller wy
tale medt two tunger aff een mundt.
Om wy dømme nogen mands leffnet/
tale/gotz/eller penninge till ende / els
ler oc komme thennom y nogen mads
hadt/oc vgynt.
Om wy gyerna høre onde tunger / oc
icke affraade skalckis onde tale/eller
flaa y modt theris falsckhedt
Om wy icke bruge wor egen tunge till
at forswaare/orsage/oc fordecinghe
wor icckhriftens naffn/oc Ryche bes
der oc are.
Om wy icke straffe oc affnytt bær laa
K. 14

Eere/oc gietwder
Om wy ickē obenbare / forēpnde alle
folckes gode gierninger/ oc vnderlaa
cheris bijsit oc mysgierninger
Om wy tye sande/eller ickē for sware
ther som sant er.
Her vader besluttis Alle the syndher
som medt tun gebedruis/ē dom eller
yden dom/nogen mandt till skade oc
foractelssē.

I Saa syndis mode
the tw Giste budt.

I The tw siste budt/ settis of Forē
ligtwis so n eech in all eller enē i no
ther wy schillē stānde till/oc offne off
vdrj medt da xlich arbeide/oc pesi.
sege/ kallindis ther tili trōt oc styke

Die vij d dellighe synder / driff. iea
 mode alle d. i. d. / Hogstetig heede fin
 Lijg

dis y medt thet forste/oc ander budt/
Berigheedt emodt thet swinde/ for
thi at all girigheedt er stilt for Budt/
wede oc awindt y medt thet sempte/
Dyfschheedt y medt thet sietre. Off
uerfledigheedt oc y medt thet sietthe
Radthede dogh at hun findis medt
alle budt. Da er hun besunderlighe y
medt thet tredie.

I The som Pallis frē
mede synder.

Bedriiffues oc sa medt alle Gutz
bind/ off thet thi at wy medt budt/ bes
falingh/ raadt/ hielp/ oc somtycke kūs
de synde medt alle Gutz budt. The
fremmede synder bedriiffues som nw
sagt er medt budt/ besfalingh/ raadt

hieldp/oc samtycke.

Dhe iij. Raabende syndher/ gis
ris y modt thet fempte oc siwnde bud

Oc the stumma syndher/ som er y
modt naturen/ gipus e modt thet siet
te budt/ wdi hwiecter all vlyschheit
forbiudis/ yndentagen natturlig sam
gangh y egthesckaff.

Alle thesse gierninger see wy ickē
ander endt wor egen willie/ oc Eiarlig
hede/ mer huilcken wy alsomeniste at
sporie wort gaffn/ lyst oc glade/ tagin
dis bode fra gudt oc wor icffnaristen/
thet themnom hør till/ oc huereckem gi
prie wy Budt/ eller mennisccken thz wy
are themnom plicrige. Sa at Augusti
nus haßuer rettellige sagt/ at wor egē
Eiarlighede er hoffuedt oc begyndels
se till all synd.

Ev

I Thi Ende wy Eerliche skone/ar
tse bnde/icke ander bindis/end gatz
oc mensche's Eerlicheit/och icke
ander forbindis/endt wor egen Eers
licheit saa at these bnde bnde bys
dis oc holdis medt Eerlicheit ther
er forthi Sancti Doowels ord/at alle
buds fulkomelisse/er een sand Eerlig
heit/liger wijs som ther offuer gangh
och bnde/er en mangh oc ysandt Eer
licheit.

I Om alle thisse buds
fuldkommelisse.

I Saa fulkome oc holde
wy thet firsste bndt.

I On wy radis oc elcke Gudt wijs

en sandt oc stadigh troo/oc saa soilas
de off till hannom/at wy plat negthe/
oc forsage off sielssue/i alle ting/onde
oc gode/De saa sette off y Budt wila
lie oc hender/at handt altingh wens
der off till eller fra effcher syn benedis
de willie/oc offhandt nyttellige were
saa at hans willie/handt bliffue heer
paa iorden/som handt er y hemellen.
Oc alle the articke som findis y then
hellige schrifte/om troo/had/redsel
Euerlighed till Gudt/scel alle daz
till thet budt/forchi the beflaet for
telliged her ydij.

I saa holde oc fuldcom
wy thet Andhet budt.

Iden wy are/loffue/oc prijfe gods

naßñ/medt welsignelse. Oc paa Fall
saa at wy wort naßñ heder oc ære thf
offuer aldelis forsmæ/oc foræte/ pa
thet at gudt kænd then ære ene behol
de/at som handt er altingh/ saa giør
oc altingh/oc besynderlige thet som
er wel giørt.

Till i hette budt sefall di agis alth
thet som stoor y i hen heilige schrifft/
om guds loff/ære/priß/oc tacknemels
lighedi/om hans benedide naßñ/och
om aandeligs lyst oc glæde

Saa holde oc fuldføme
wy thet Tredie budt.

Saa sefulle wy setthe oss indt till
Gudt willæ/at wy begære inderlige
thet handt sefall oss brughe i alle the

gierninger/ther hannom künde tellen
Oc forthi sculle wy inthet acthe off
sielffue/men lade off at wære wanme
ctige till all dygt oc gode gierningher
paa thet/wy künde kende at wy haff
ue Gudt behoff/som sendelighz/er at
wære aandelliche fattigh. Oc forthij
sculle wy offre off Gudtz hender
Ligerwijß som wy waare dode/ eller
wspode/paa thet ath handt scall all
ene bliffue wor Gudt. Oc forthij gior
offdelactigh aff sielghet naffn/ oc sy
ne gierninger/effther then meningh
som the twenne budt indeholdt/ ther
n w schreffne oc fortaide ere.

Oc ydermere sculle by bewijße off/
i all then dyckelisse som gud medt ret
tellige dyckelisse/som eer at predicke for
andie Gudtz ordt/oc ath høre gierne
predicken/beløbe oc saa/ medt hiers

thens tancker/ y thet helige masse an
bede Gude wylighe welgierninger/
oc for thannem wide hannem tack/ oc
bekende wore synder/ oc mysgiernin
ger/ for Gude medt eth angerfuldt hi
arte. Oc en fast leffue till Gude/ at
the künde off forladis/ oc thet neesth/
offue off i gode gierninger/ met huil
ke tingh/ wy skulle trengte aldt legem
lighedi till at ware aandellig hedt vn
derdanigh/ paa thet at worr giernin
ger/ oc wort leffuet kande hore gude til
oc icke off/ oc sweris hans gierninger
oc icke wore/

I Saa holde oc suldtē me
wy thet Fierde budt.

Om wy crespdmige/ lybige/ oc vns

derdanige for all offuermacht/ oc thz
aff en frem/oc en godt willie/ oc helst
ferthij at thet er gude tacknemel igt/
at saa seker oc serdelis naar thz kadt
seke wden all gien sielss/ Klaffue och
Enur.

I Thette bud besluttis oc saa alt thz
som staar i scriften om lydelss/ vnder
danighed/ reueretse oc vrdning mod
Fader/ och Moder/ Konger/ Offuers
mendt/ Prelater/ Prester/ Samble oc
wyfemend.

I Saa holde oc fuldkome
wy thet Jemte budt.

Om wy ere taalmodige/ mylde oc
godefredsomme oc barmhertige
she/ oc om wort herte er saa klar ge

ort/medtwenscab/oc sahtmodighed
at thet haffuer i sigh huercken wiede
eller hadt/eller nogen haadheede. Oc
thet ickē alsomeniste modt wore wen
ner/men oc saa modt wore vrenner/
oc alle mande.

I Thette budt besluttis all then lers
dom/som er y schuiffen/om talinodi
ghed/saghtmodighede fied/endrechtig
hede/oc andie saadane dygder.

I Saa holde oc fuldkome
wy thet Sixtte budt.

Om wy ere hoffsuifke/rene/oc bliu
ge/icke alsomeniste wd i waare guez
ninger/men oc saa wd i waare ordt/se
der/oc hiet thens tanccker/ther nesth/
om wy haffue off sparlighē y made/

dyt/øffn/oc met the person/r/som
medt theis omgængelse/ willie/och
creafkab kande drage off y synd/och
syndigh orsage/

I Thette budt besluttis och saa all
then lerdom som staer y scriffren/om
blwghed/faste/ædruighed/affholde
sparsomhed/gudellige bøner/wage
arbejde/Oc i hues andie mode kyske
hed/oc reenhed kandt bewaris och
gemmis.

I Saa holde oc fuldføme
wy thet Siwende budt.

Om wy ere aandellige fattighe/
oc welwilige sparsome y wor egen the
ringh/oc runde modt andie.

Om wy ere redeboen / medt gotz/och

D i

penninge/till at hielpe thennom som
tranger/oc effhaffuer behoff/
Om wy leffue for wden nydsckab/och
gerighed redeboen till/at her bere for
Guds skyld fremmede oc weyfarne fat
rigt folck.

Her vnder wessluttis alle the forbud/
som ere med Virighed/wretfaughed
getz afflod eller erfft mod aager falsk
oc swigg/skade/oc forhinder/ paa wor
iesstærstens gaffueller oc forsomelisse
till hans skade

I Saa holde oc fuldköme
wy thet Ottinde budt.

Om wy ere fredsomelige/oc haffe
ue een redelig tunge/ther skader inge
mandt/oc gaffuer alle/ther oc saa for

24
ligher twedraeth. Orsager/och fader
tinger themmom som byddige ære/och
altungh dømer i then beste meningh.
¶ I thette bud besluttis alt thet som
er budet y scriffen. Om tyfthet oc be
grem tale oc y h xat som helijh wor
teffn cristen røche/heder oc ære/sa
ger/rettferdighet/oc godthet/er an
gaaendis/och alt thet som er forbud
det om bagtall/løgen/wedelig dom/
oc y h æs andhie mode/wor tunghet/
oc tale kand synde.

**I Om de tw Siste
budt.**

¶ Tha holdis the siste budt. Naar
wz ære fulkømelige/gode/oc rene/bos
de for gierningh/oc begeringh/oc nar
wz affett frompt oc runt hærte/for

D ij

¶ Ma a all ttmelg' r'igdom' och legoms
biglost/forchi wy tha h'wercken begæ
re nogen manz gotz hustrw/pige/ ellf
dieng huilcke icke kande dog suld kō
melige scēe/i thanne syndige werden
men y then til kōmendis helige oc eu
ge tijdt.

¶ Jhesse budt biudis icke andh; ten
ach wy sekillæ elscē thet som er frem
met/oc almenneligt/oc icke offsiessue
forchi thet er Chriſtendoms Eiarlig
hedt/thet icke Kæmer sith eget bester
men andris/thet er gutz oc syn ieffns
criftens/hues willie hand gipt oc icke
syn egen. Som Chriſtus Jesus wot
frelsermand gjorde syn Faders wils
lie/oc wort gaffn/oc icke sin willie/el
ler sith gaffn.

¶ Oc forthi tha see wy/at alle scēckes
lige fundt/till at leffue effther/ere for
selige besluttet/y thesse budt/ saa at

27
hulcken som wyl medt flyd / oc win
felibelighe d fulkome thesse budt tha
haffuer handt hwer tyme oisaghe till
gode gerninger / saa at wy for i hi sag
till tids fordriffte t piffue icke ta ge off
fore / andie fræmede oc vnyttige huerff
som er at løbe fraa eth stedt / oc till et
andhet / eller oc pffue seg i the giernin
ger / ther huercken biwds off aff gud
eller oc lunde gaffue y fram tyden
¶ Thij er thet obenbarlige nock ach
off byudis icke i thesse budt / wer egen
riannighe wort egen gaffu / eller wy
seule aff andie noget forhuerffue /
men alsomenste hwar wy seule gis
re oc iade / mod menniscen / oc lude
saa at een blyndt mandt maa ther ta
ge oppaa. at Gudtz budt icke holdis
med i hen tiarlighe d wy bewisse mod
off sielfue wer æt tiarlighe d oc gaffu
gisuer sig wel se ffocfor hi gons icke
Dij

behooff/at hand ſcēall off b/wd's/wij
ere doch wor egne wennier naturlighe
oc al:h for mōget. Ther kōmer iw alle
ſynd vdaſſ/at wy formōget/giōre wor
egen wyllic/oc ramer wort eger beſte/
oc forthij giōis thet meer behooff/at h
draghe off ther fraa/ ende ſcēande off
ther till/mede noget bud

AThen leſſuer forthi beſt/som brw
ger Crīſtendoms Eerlighed mod een
anden/thet er y ſandthed hans rettē
gaſſn/oc profith/oc twerdt emod/thā
leſſuer alſom werſt/som leſſuer ſeg til
gode/oc ingen anden till gaſſn

AThenne lerdōm inde holde theſſe
bud/aſſ huilcken wij kunde ſee/oc vnder
ſtaa/at gantſke ſaa menneſke leſſ
ue rettellige/vdij Guds low/oc bud.
We y thet wy ere menneſker/tha fins
dis ingen ſom rettellige leſſuer/forthi
wy ere wole egne wennier formōget/

oe ther med hade wꝝ and hie

I Thisse samme y Budt
budt Fortelligen vth
set paa Rijn.

I Thet Første.

I Haff ey Budt/mer en een
Om tw wilt wære yden meen
Elsek saa hānom aff hærtens grūde
Oc holdt hans budt/y alle stunde
I hwadt tw elsker/lige mer han
Thz bløffuer thijn Budt/teg til skam

I Thet Andet.

Thijn Budt skaln altijdt frye oc ære
Medt elig tale/ oc hærtens begære
D iij

Stall hād wære teg blid/oc ickle met
Tha wocte teg wel/for lōgē oc menet
Then som wyl gierne/liwe oc swerie
Sin egen siæl/monde handt forherie

I Thet Trædie

Wiltu recks/thijn Biere Gude
Tha holt gierne/helligdages bōd
Som er Butz ordt/at gierne hōre
Oc ingen synd/met for aech at gior
Oc iht till bruge/bede hēder oc mūdē
I gode gieninger/aff hārtē grūde

I Thet Fierde.

Nest thin Gud/ther tegh haffuer
I kaph
Eliē forclore/aff all thijn maach.
Saa soer tw alder lystig/oc lang
Ocwicht liif/vden soigh oc twangh

I foreldris naffn/besluttis the alle
Som wy forstaudere/oc hysfuit med
kalde.

I Thet Femthe.

Haff siden / aff alt thijt hierte Eder
Thijn ieffnricke som sidder teg nær
Thij woc he tegh well/for mede och
mandi ab
Om thu wilt bliffue/vdtij herres woc
skab.
Desligest/giør oc medt a windt oc has
Tha bliffuer tw/med Gudt cwindes
lige glad.

I Thet Siecte.

Wær Eyske/oc reen/vdtij gierning/oc
snack
At sw. Eandt siudis vden meen oc lae
D v

Sig ey hord/om tw est wiff
Tha foer tw ewige loff/oc priiff
Men kantu thin mage/ick ombære
Tha gack y eatesetab/mz heder oc ere

I Thet Siwnde

For een anden som tw wilt haffue
Tha følger teg/gott røtte till graffue
Beger fort hi/off ingen mandt
Wden thy/tw mer mind hz betale Eæ
Thuat tw faar/modt rett/oc skiell
Luthz for godt/boder offær oc skiell

I Thet Ottinde

Skall tw thijn Gud/rettellige fryctha
Sack efter ingen mandz ære oc rycte
Thy tall aldu/om tw est from
Falst vitne/eller wæferdig dom
Wag. al. oc lghen/skall tw ey fære

Er heller andie thet gis glærne hús

I Thet Nyende

Wyltu bliffue/vdiij herrens hyllist
Tha gis hwer mand/scyell oc fillist
Begær ey hans ager/engh eller iorde
Ey huß/eller noget vdt aff hás gaard
Wden thz/meth mynde kand scæce
Om tw skal vndgaa/ther ewige wee

I Thet Tjinde

Wyltu riene Gudt / medt sandhedt
oc troo.
Tha begær inttet/aff en andhen mäs
dz boo.
Ware sig enthen pige eller djeng
Eller Hustru/ther gaet medt hanns
y fengh.
Ellers kómet tw/y then ygde

Gom er then ewige/soig'oe d'pdr.

Iken Fort vnderwijsf-
ning paa the artickill then
hellige tro indeholder.

Then hellige tro sūmeris l-
trenne stycker/forthi hun
indeholder the hellige tres
foldigheds trenne persoo-
ner/som ere Gud Fader/Son/oc thū
Helliand/saa at huer aff thennom p
thette register tilleggis besynderligh
magt oc krafft. Thi er thete then yps-
perste Artickill/ oc alle the andhe ere
hans tilhang.

Men her skule wy først agte/ath
ther troes i twenne maadhe/first tro
wy thet ware sandt ther siess om gud

34
som wy oc tro huade ther sies om ty
Ein/dieffuelin oc heluede/dog ther eer
meer at haffue kundskaff eller en for
angelig me.ung/en at rettelige tro.
¶ I ander maade tro wy paa Gud/
ther er at wy saa sette loffue till hans
nom / ath wy icke all eniste troi were
sant ther sies om hanom/men wy oc
saa forlade oss till hannom/befale oc
anderworde oss vdi hans hender och
guddomelige willie. Oc paa een gode
trost/oc saa diarfue oss till ath giue
noghet mer hannom/troendis vdi han
all mistloffue/at wy tber aff hannom
kunne saa oc forherffue/ther wy haff
ue hert predickis oc talis om / y huest
made wy aldri setthe tro eller loffue
till noghz menniske/fordi saa/ kunne
en/Tyckin pijsis och loffuis for oss/
vdi aler beste maade/eller om wy ku
ne tro uoghet menniske were pijsis

ligt / aff syn fromhedt meth alle gode
wilkaar / icke kunne wy en tha saa tro
paa samme menniske / at wy vdi alle
maade forlode oss ther till.

¶ Men then tro som setter seg trostes
lige ind till gud / bode met liff oc død
(thi at Gud er saadan i sandhed som
han sies at være) hun gør allene en crī
sten mand.

¶ Och hu adt som helst wy begære vdi
thenne tro / ther wy des oss / oc henne kã
inther fast herte he hæffe / for thi hun
er then sande loffuendis tro / ther thet
første bud oss oss / oc begær / ther
sier. Jeg er thijn Gud. Du skalt icke
hæffe andre och fræmede Guder.

¶ Oc fordi nar vi saa sie / ieg tror paa
Gud. Dette ord (paa) er icke sæt vs
dhen sag eller forgeffuis / wy icke saa
sie. Jeg tror Gud Fader / eller ieg tror
om Gud Fader. Men iegh tror paa.

72
Gud Fader/paa Gud Søn/ och paa
then Helliand. Oc saadan tro ic fall
till inghen haffuis vden till Gud al
ene. Oc idermere Jesu Christi gudd
oc then Helliands bekende wy ihu m
at wy ic ke anderledis tro paa i hem
en paa Gud Fader. Och forthi liges
wyss som ther vdi een maade / troes
paa the trenne personer/saa ere the oc
saa aleniste een sand Gud.

I Then Förste part
aff then Hellige troo.
Jegh tror paa Gud Fader
almectiste/hēnels oc jords
skabere.

I Thet er.
Jeg wedersier dieffnelin/alle affe

gudens dyckelse / all trolldom falsck
tro oc loffue / mit hob oc trost sett her
ieg til inche wærd sine menniske / icke
heller till meg sielff / ey till myn magt
lerdō. rīgdō wīdō / frōhet / eller huat
som helst ieg eyer oc besyder. Jeg set-
ter myn trost oc loffue till inche crea-
tur / huad heller thet er ꝑ himmelen el-
ler ꝑ a iordhen. Myn loffue setter ieg
all ene / till then wbetæct / vsyulige / oc
vbeğrybelige enīte gud / som hæffuer
schæpt himmell oc iord / hannom anes
worder ieg meg.

¶ Oc frændis ieg rædis icke heller
diæffuelin eller hans ondhe selsckab /
forthi at myn Gud er offuer chennom
alle. Icke will ieg heller dess myndhæ
forlade meg till Gud / om alle mennis-
kin anthen plac forlade meg / eller och
ginghe effter myn forderffue. Oc icke
will ieg heller sette myn die loffue till

39
 hannom / at leg er arm oc fattig / wiers
 oc wanwittig / forsinad oc rufftig /
 wdi alle ring. Icke heller dess myndis
 at ieg er een syndere / forthi at thette
 myn tro som hun bode sefall och þu
 offuergaar alle tingh huatheller the
 nwere till / eller oc ey / were seg synde /
 eller dygd / oc loftelige huat som helst
 were landt / saa at thette myn tro
 forbinder seg oc meg till gud / till hail
 led hans forste bud meg lær oc trens
 gher. Icke begær ieg heller aff hannu
 nogre teghen / at ieg sefall hannu icke
 freeste / men fastelig forlader ieg meg
 till hannom dog han oc saa will for
 hale meg sine gaffuer oc naade / oc len
 ge wyl byde met thettenom efter sin
 guddömelighe willie.
 ¶ Jeg legger hannom fore huertæn
 dag eller stund / maade eller wilkaar /
 men alring setter ieg wdi hans willie
 E

aff een frem oc fast tro / for vden all
myssosse.

¶ Effi her thi han er alsom megrikt/
huad kan meg tha fattis. ther han ka
iw bede giore oc bewyse meg. Effi her
thi han er himmels oc iordis fader/
oc alle creaturs herre / hwem kan tha
taghe meg noghet fra. eller giore meg
ffader.

¶ Eller hwv sekule icke alting komme
meg till gode och gaffne / nar then er
meg gunstig oc will meg gode. ther all
tingh er lydig och vnderdanigh. Nu
frandelis effi her thi han er gud. tha
wed han oc saa. huad ha haaffuer om
meg forseed oc sekked. oc i huss mas
de han kan alting forde oc fræme meg
till gode. Oc huad som helst han wed
oc will. ther kan han ot aff stedt kome
Oc fordi han er myn fader. tha will
han ther gaurseke giore.

34
¶ Oc ther sō ieg forlader meg till han
nom/oc in the twyll paa desse stycker/
tha er ieg i sandhed Guds sōn/ thier
nere och arffuingh till ewig tīd/ thi
schall alle ring hende meg effter min
tro oc loffue.

I Anden part aff thñ
Hellige troo.

Oc ieg troi paa wor Herre
Jesum Christum/ Gud fa-
ders enisthe sōn / som war
vndfanghen aff then Hellig-
and/ och fød aff Jomfruw
Maria/ pynt oc plaget vnder
Pontio Pylato/ kaars-
E ij

fest død oc sordhet / nedder
stey till heluede / och tredie
dag opstod aff døde. Opfor
tillhimmels / och sider hof
Guds Faders høghie syde /
huede han er oc igen wens
tendis at dømme leffendis
oc døde. ¶ Thet er.

¶ Jeg troi icke all ene Jesum Chris
tum at ware Guds Faders sandhe
oc eneste søn / fødder aff ewig tidt / aff
guddommelig natur / thi er oc warid
haffuer ewigh / vden all begyndelse.
Men ieg troi oc saa alting at ware
hannom vnderdanig / oc fordi troi ieg
hannom at ware min / oc alle creaturs
herre / thi han aff guddoms magt /

ha fuer skapt met syn fader.
¶ Jeg tror at inghen setter rettelighe
loffue till Gud fader/eller oc kan till
fader in komme/aff syn wijds/for
standt eller kloastaff/eller were seg
huad som helst neffnis land/i himel
och paa iordhen/vo he formeels ihu
ne Guds eneste søn Christo Jesu/thz
er medt een stadig tro paa hans heill
ge naffn/swiuelige rige oc guddoms
magt.
¶ Jeg tror stadige voh en all myssloff
ue at han er yndfanghen aff thn hel
liande/megh till gode/for voh en alle
mantz oc legomlig gerning/for voh en
legomlig fader oc mantz natur. Och
thet fordi at han wille reenighe/alle
theris syndige/legomlige besmittige
oc forpinde/yndfengsull/ som trode
paa hannom/oc samme legomlighe
Lij

vi. d. fengsill wille hand aandeligh at
se alsomeniste/aff syn oc Gud Faders
naturlige fry oc gode willie
¶ Jeg tror at thes Guds søn er meg
født aff then reene oc wrenckte mōd/
Maria/ oc ther vden all bipt oc meē
paa syn legomlig oc aandelige Jom
frudom/at han alle synder oc fordom
melighe fødsill/ bode mijn oc alle tro
mennis tis/ skulde welsigne oc reem/
giøre/aff Gud Faders mis kundellie
ge forsyn oc skicke/at the icke her effe
ther skulde off noghet stæde.
¶ Jeg tror at hand tolde pyne oc plaa
ge paa korsid for myne oc alle thes
synder/som tror oc forlader seg till hā
uom. Oc ieg tror at han ther met haff
uer welsignedt all pyne oc plage/saa
at the her effther kunde in thet stæde/
mā mōghet gaffne/for di ath the haff
se in seg bode salighed oc wrods kild

36
¶ Jeg tror at han war død oc lönhet
till at dræbe och begræfue alle myns
sender/oc all tro menniskens syndher
Och ydermere tror ieg at han a død
ha fuer diept all legomlig død/saa at
han er nu icke alsonen ike wannees
sig till at skæde noget menneske/men
han er oc saa bleffue salig oc nyttelig
¶ Jeg tror at han steg neder till hel-
uede/at han skulde vndertræde dis-
effuelin/men sich wolde oc tyne magt
swig oc ondskaft/oc grebe hån om till
mynd oc alle tro menniskens fanghe/at
han her effter skulde ossingen skæde
kunne giøre. Oc paa thet han skulde
frelse meg fra heluede/och giøre thet
saa magtlost till at skæde/at thet her
effter skulde i mange maade gæffne
¶ Jeg tror at han tredie dag opstode
aff døde/at han skulde meg och alle
tronmennisker for føre till een ny
Ewig

liff/och leffnet. Och ther met saa opp
wecke meg till naade/och then Hells
ands gaffuer/ at ieg her effter skulde
icke syndhe men tiene hannom al ene
saa ath ieg opfylt meth all naade och
dygd/ morre fulkomme hans hellige
budr.

¶ Jeg tror at han opfoor till himels
oc annamede aff syn Fader konges
lig magt oc ære/ offuer Guds engle oc
alle creatur. Oc ieg tror at han sidher
paa Gud Fadets hogre sidhe/ thz er
Jeg tror at han er een weldig kong/
offuer alle Guds gode creatur/ som
ere i himmelin/ i heluede/ och her paa
iorden. Oc fordi kan han hielpe meg
oc alle tro mennifker y all wor modis
gang/ oc mod alle wore fiender och va
rrenner

¶ Jeg tror at han skall igen komme
aff himelin/ paa wadsins roste dag

97
at dōmme leffuendismennifker som
tha findis y lifue/oc dōde som ta ere
aff ganghen. Oc ieg troi at han ſkall
alle mennifker/oc alle engle ondhe oc
gode lade framlede for ſyn domſtool
(hwar i he ſkule hannom legomlighe
ſee) all frelſſe meg oc alle tro men-
niſker/fra legomlig dōd/ſind/oc alth
ont. Oc ydermere at pyne medt ewig
fordømmelſe/ſyne fyender/ vwenne
oc modſtandire/ſaa at wy ſkule ewig
nelige frelſis fra theis wold oc magt

I Thū tredie part aff
then Hellige tro.
Jeg troi paa then Helliand
Jeg troi then Hellige Cris-
ſthen Kircke/som er Hellige
¶ v

menniskelis samfund. Jeg
tror oc saa synds forladelse
legoms opstandilse oc thet
ewige liff Amen.

I Thet er.

Jeg tror icke alsomeniste thñ hel-
liand/at ware een sand Gud/mz Fa-
der oc Søn/men oc saa oc inghen kan
ware met Gud Fader/eller oc come til
hannom/formedels Jesu Christi py-
ne oc død/eller huad som helst sagd
er om Christo Jesu/eller oc kunne for
huerffue noghet aff desse sagde ting
vden then Helliands krafft oc naa-
de/formedels huilcken Helliand/Fa-
der/oc Søn/wyle meg oc alle tro men-
nisker paa tage/opwecke/kalde/och
drage/formedels oc in Christo giffue
liff/oc giue meg Hellig oc aandelig

36
oc saaledes meg till Gud Fader / for
di han er then som mede Gud Fader
formedels Christum oc in Christo all
ting forarbejder oc giffuer liff

I Jeg tror at her paa iorden y huore
wyd hun er / er alsom eniste een menig
Christhen Kircke / som icke and her er /
en alle Hellige menniskis samfund /
ther ere tro oc retferdighe her paa ior
den / oc hun er forsamled / styrkedt /
oc stadfest / aff then samme Heliand
oc formedels hannom regeris oc øgis
hun daglige / aff samme Kirckis sacra
ment / oc Guds ord.

I Jeg tror oc saa / at inghen kan wor
de salig / vohē han findis i therre sam
fund / oc er eendiectig oc eensindig med
then Hellige Kircke / vdi een sand tro /
samme Guds ord / Sacrament / haab
oc Eerlighed. Jeg tror oc saa / at inghā
Iude eller Hedning kan bliffue salig

lig met samme Kircke/vidhen han d: a
ger seg indt met hende/oc blyffuer hē
ne lēg y alle maade.

¶ Jeg tror oc saa at alting er menig i
thette samfund oc chriſtendō/oc huer
manz gods oc got er saa almēnelt/
at thet er vnder inghen/manz beſyns
derlige magt oc herredøme/och fordt
tha tror ieg at alle mennis līs bōner
oc gode gerninger y thette samfund/
ſckule komme meg till hielp/ oc wære
paa m: wild/oc ſtyrke meg bode y mī
liffs tijdt/oc paa m: døde dag.

¶ Jeg tror oc saa/at y thetthe ſamfund
oc y thenne menighed er ſynds forlas
diltse och inghen andhen ſtedt. Oc for
vidhen thenne menighed tha kan in
ghe gode gerninger / i huoreſtore och
manghe the cre gaffne till ſynds for
ladeltse/Oc ydermere tha tror ieg at
y thette ſamfund/tha kunne inge ſyn

de 39^b - 39^a - 40

fortærd/oc y at stillige maade forgl
ort/het sefall faa liff oc igen komme.
¶ Jeg tror effter then opstandelse/alle
hellige menniskis tilkomendis
liff/oc syndige menniskis ewig pine
oc død.
¶ Om alle desse stycker haffuer leg in
ghen myssloffue/oc in the twyll at the
seckle iw alle fulkomnis och seck/aff
Gud Fader/formedels hās Son Cri
sto Jesu wor herre/ydi oc met thū hel
hand/for di thet merker Amen. Thet
er/ar desse stycker ere sandhe/wd hen
i twyffell/ydi wisse oc god loffue.

En Fort underwijs
ningh paa the Siw
bøner som Pater no
ster indeholder och først aff

Der nar the ladis / y huore store oc ma
ge the ere / hindie samme synde soila
delse / men hun altyd bliffuer y huor
som helst thet besynderlige same
fund bliffuer. Huilcke Christus och
saa haaffuer befalt / oc giffuer syne ng
le / thet er magt till at lossse oc bindhe
Thet han saa sagde / huad son helst
y lose paa iorden / thet skal ware lost
y himmelin. Saa sier han oc saa bes
synderlige till Sanctum Petru / thet
mer at betegne thet besynderlige sa
fund och mennighed / huad som helst
then loser paa iorden / thet skal ware
lost y himmelin. zc.

¶ Jeg tror opde mennisckis opstan
delse / vdi huilcken then helliaud skal
opwecke alle legomme / thet er / alle me
niscker ondhe oc gode / huert wed sith
logomme oc natur / saa at the samme
legomme som war opor / begraffuer /

hennis fortall thē saa lyder

Wor Fader/thu som
æst y himmelin.

I Thet er.

Almechtige Gud. Si
dhen at thu aff thin
ybegribelige mis-
künd oc gode willie
haffuer icke alsom
criste ynt ess/ men
och saa budhet och
lært oss miz thin criste oc kærste. Syn
wor Herre Jesu Christo/ at wy seuss
le icke all ene tro teg at wære wor Fas-
der/ aff thin eer baarne/ ons der hina-
gen oc weidsekyld/ men oc saa/ at wy

ma triggelike kalde tegwer fader/dog
at tw aff tilbørlig ret mōtte ware off
armfındere/en strēg/oc en hard dōme
re/thi at wy haffue saa offte/ och saa
smarlighe syndher mod thijn Guds
melige oc allerbeste willie
Tha beder ieg teg at tu aff thñ sāme
misfund oc gode willie/giffuer vdrū
wort herte en stadig loffue till thijn
faderlige Eerlighz. Oc at thu lader off
foynymme vdi wort hærthe aff then
Zellians in skud/thenne behaffues
lige glede/ther off giffuer en vs Eyllis
dig oc eenfoldig trøghed / saa at wy
maa neffne teg fader/elske / bekens
de/oc paa kalde vdi all fare/och nød/
thz aff een glede/fuld hw / oc hærthe
¶ Jeg beder thu wilt off saa beware
at wy altid mōtte bliffue thyne søner
oc ther aldrig forskylde / at thu wot
Eerlythe fader/skalt bliffue off en

47
streng/oe een hard Herre/saa at wy/
icke heller bliffue thyne vrommer/ther
nwere thyne fry sonner/oc arffuinge.
¶ Thet er teg icke heller nock aff thin
godhedt/ath wy kalsoe tegh vader/
men thu wilt oc saa at wy sekule tegh
nessne wor vader/at wy met eendree
tig bon sekule for alle bede/
¶ Thu giff off till huer anden een bro
derlig kerlighede/at wy i sandhed kus
ne soynymme/thz wy ere huer anders
broder/oc systre/och at thu æst off een
menig oc barmhertig vader. Oc saa
bede for huer andhen indbydis/som
kedelige broder tale huer anders be
ste/till thæris kære vader.
¶ Then naade giff off at inghen ath
spør sich eggen gaffn/oc ey heller hoff
teg/glenumer een andens behoff/men
at wy kunne elste huer anden/aff een
broderlig kerlighede/som sommelige
f

er y mellom Guds eyne bøn / først
affleggendes had / affwynd / oc splid acs
tigbed. Oc sidhen kan ther seke / at
wy aff hertens grund sie icke nu min
fader / men wor fader. Oc effther thi
at thu æst ingen legomlig / eller i godes
rigis fader / ther wy see kunne. Men
thu æst y himmelin en aandelig fa-
der / ther bode er wiss ydhen al wissel
oc ey heller kan nogen tyd dō oc icke
haffuer thu heller then bōst ther legō-
lige fadre haffue / som seg icke kunne
hielp / aff theris nød oc trengsel / aff
hulped wy kunne seke / at thu y bes-
gribelige oc mangesfold æst / een bedre
fader en the ere / oc helst for di / at thu
biuder oc lar oss at wy for thyen sekyld
motte for smaa tündlig fader / faders
ne land / rigdom / wener / slegt / oc for
eldre. For thenne sagh fære fader / bes-
naade oss ther meth / at som thu æst

wor Himmelske Fader / saa lade oss
were thine Himmelske børn.
I Giff oss for di ther lerdoin / ath wy
ingen ting achte / oc seke de yd en thet
Himmelske arff / ther er wor enist he
siels salighed / at thet forger g. lighe
fæderne land oc iorderigis arff / ther
oss saar behindre / oc omsalde / skulde
icke gi ore oss theris lighe iorderigis
børn / at wy kunne aff alt wort hier the
oc synd / y sādhed tale oc spe. **O** w wor
Himmelske fader / oc at wy mot the
saa sennelige bliffue thine Himmels
ske børn.

I Then Første bøn.
I Tith naaffn skal Vels
ligt giøris.
I Thet er.

f 4

E O almechtige Gud/wor aller Eer
riste himelske fader/thu Hellige oc
gudomelige naffn/nw i thine thyt oc
i thine ysilheds dall/destwar y mæge
maade forhaaynis/oc foractis/oc w
bluelige bestendis/oc buigis ydi mæ
ge stycker/reg till inghen ære/men till
stoor wanære/forthi thet biughis till
synd oc ondsckab/oc thet er nw saa al
meneligt/at alt there swle werd/sinds
leffnet/maa tilbøilige kallis rich hel
lige naffns spot/oc haanhed.

Giff off fordi thyn guddommelige
naade/at wy alle the ting motthe fly/
som icke forde/eller fremme rich helli
ge naffns loff oc ære/oc lad all troids
dieffuels konst/yristelige ynscker/bø
ner/oc paa kall/snarlighe forgaal/lad
oc saa all beswæring/oc formanilffe/
segnilse/oc wyelse/ther dieffuelin och
andie creatur tryllis mede/for medels

ritth hellige naffu affleggis / oc word
till inthet.

Aldelt aff wore hierther all falsck
loffue med huilcke wi anthen sette wa
redeligeloffue til noghet creatur/eller
oc misloffue till tegh. Fordryff oc saa
snarlige ale Kettery/falsck oc wrangh
lerdom/ther brugis falsckdigher vnder
ritth naffus hembling/oc oisage/lade
heller inghen bedragis/eller beswigis
aff noget betackte falsckhed/ware seg
anthen om sandhedt/hellighedt/eller
retferdighed/huilcke betackte stycker
oggenfalsck plepe at bruge.

Lad heller inghen dierffue seg till
at swerie om ritth naffu/eller oc bruge
thet y swer/falsckhed/oc loegen
Bewar oss fra alie falsck haab/som
oss kan fore komme/oc sctiule seg vna
der ritth naffu/bewar oss oc saa fra en
aandeligh hogferdighed / som er etu
Fi

forfeng begæring till werdsins heder
oc ære/at wort rægte ſekali kome wdi
ære/acht/ oc ydning.

¶ Oc i all far/ oc modgang / tha giſt
off thet inſckudh/ ath wy kunne paa
kalle rich eniſte naſſn / oc ath wy thet
icke heller glemme vdi wor dets tijdt.
oc all wor conſcientis trengſill

¶ Giſt off oc ſaa thn naade/at wy vdi
alle gode gerninger oc gode ord/ alſ os
eniſte loſſue oc pryſe re. / icke begærið
ther fore wor egghen priſſ/ eller oc off eet
ſtozt naſſn/ men alſomeniſte thyn ære
fordi all ære loſſ oc pryſſ hør teg till

¶ Bewar off oc ſaa fra then forðoms
melige ſynd ſom kallis vracknemme
lighed/ oc lad andie mange optendis
till dygd/ aff wort leſſnet oc gode gier
ninger/ ſaa at the ther fore kunne loſſ
ue oc pryſe icke off/ men rich halighe
naſſn. Lad ingen heller ſaa orſage aff

97
wor synd till at forarte/och forhaane
tith hellige naffin/eller at formynske
tith loff.

¶ Bewar oss at wy icke noget begære
tuneligt eller ewigt/vden thz känd Ed
me tith hellige naffin till heder oc ære
oc ther som wy andhet giorde/cha lad
oss icke wordh: bønne side wdi wordet
geckery.

¶ Oc saadant eet leffnet giff oss/at wi
p sandhedt mottē bliffue tynne søner
at thit faderlige naffin/se alle oss icke
falsckelige bekomme/ther som wy kal
le reg fader/oc wy syndis dog icke at
wære thine bøn.

I Then andhñ bøn.
I Tillkømdendis worde
tith ryge.

¶ iiii

Dette arme werd sins loffnet / er
eer ryge till all synd / oc ondsckab / och
haffuer then end he aand till herre / oc
heffding / som er een meether / oc eeth
hoffuedt till all synd / oc ondsckaff .

Allen rich rige er eth herre dømme
till all dygd / oc naade . Oc thijn alsom
Eieriste son Jesus Christus hoffued
oc begyndesse till all naade / er een her
re offuer samme rige . Oc forthi hielp
off aller Eieriste fader / til saadan dag
tinghen / at wy morre kommen vnder
rijdt hyllist / oc naade .

Oc forst offuer altingh / tha giff off
en stadig tro till Christusum Jesum / oc
eth fast haab oc loffue / til thi mis kün
med all wor syndige Lössentis Erä
heer / oc een meent off Eierligheer mor
tey / oc alle menniscken .

Bewaar off fraa all misloffue / mis
hob / oc had / ther off känd / fortabe / oc

lad off fly vffscheds fiele begeringh
oc ynd off at elcke iemfrudom/oc all
reen heede.
¶ Frels off fra all twediact/oiloff/Elff
oc trette/oc giff off the dygder/ther ha
retith rige till som ere fred/endiectig
hed/oc sagtmodighed.
¶ Och lad huereken wiede/eller nogē
anden hordthed regnere blant off. mē
ensfoldig mildhed/cristentro/oc loffue
wenscab/beqwemlystighed/oc gots
heede.
¶ Lad icke heller noghen vscickellig
fortpnelffe/eller anden siels francē
hed faa mach met off/mien giff off al
tjot lyst oc glæde/aff thijn naade/och
miskundelige gierninger
¶ Oc met fa ord/ lad off all syndt saa
fraa wendis/a t wy opfylte med thin
naade/medt alle dygder oc gode gier
vinger/Ende bliffue tit herredomme
F v

oc Rige' paa thet at alt wort hiarthe
siell oc sindt/meot all wor: macht/och
styrcke/vd wortis och ind wortis wille
lade seg aff teg regeris/till ath thiene
teg'tine bud/oc thijn willie/oc icke: seg
sielffue/legommeth/dieffuelin eller
werden.

¶ Lad oc thette tijth rige saa begynte/
daglige ogis/forbædis: fordis oc frē
mis/at wy scule icke offerfaldis/oc
bedragis/aff thū suige fulle onskab
eller aff lædie till thet som got er. Och
ath wy scule icke atter omwendis/oc
falde till bage

¶ Oc forthi giff off macht oc styrcke/
oc een stadigh acth/icke alsomeniste
at begynde eet gott leffnet/men oc saa
at framgaa/oc fulkomme thz som be
gynt er/som propheten syer. Herre op
liws myne egne at ieg icke faller wdi
spffne/eller bliffuer trett/oc leed vdi

46
thet gode leffnet/ teg haßuer een tñdt
begynt/paa thet at myn fiende/ßeall
icke komet migh vndher syn mache
i gien.

Lad off oc saa blißue framturinde
at thit rige som wendindis er effther
døden/morte komet oc beßure thet
rige som tw nu haßuer vdi off begint

Frels off fra thette farlige/oc syn-
dige leßnet/oc lad off begere oc elße
thet tilkømmendis liß/ oc hade thet-
te neruærindis.

Liß off oc thet hiærte/thet kandt
meer begere døden/en hannom redis
Wendt off fraa thette forængellige
lißs Eærlighed/ oc syndige beßøring
at thit rige vdi off kandt saa alle mō-
de fulkømmis.

I Then Tredie bøn
wdtj Pater noſter.

I Worde thyn willie her
paa jorden. Som hand err
y Hymmelen.

Er thet ſaa ath' wor' wylle lignys
modt thyn wylle/tha Eand hand icke
ware gode/men altyd ond.

Thijn willie er icke all ene god/men
ales ebeſt/oc forthj bøn hannō offuer
alth bode/ at elſekis oc begæris.

Thij miſkande teg offuer off. O al-
ler Exiſte fader. Oc ladt ingen tingh
ſekke effther wor' willie/

¶ Siff forthi oclær off eet goet oc stas
dige taal/naar som woer willie enctē
speldis/eller forhindris.

¶ Lad off icke fortpnis/eller roris til
wiede/nar som noget tyer/eller taler/
gip/eller lader/ther som offer y mott
lad off icke thf fore maledide/eller kla
ge/raabe/eller buldie/menynd off ath
wære saa stille/at wi huerckē dōmme
nogen/eller oc beskerme off sielue.

¶ Lad off oc saa ydmyggellige fordra
ge thennum/alle som ere off y mod/oc
saa platt off uergiffue wor egen willie
ath wy kunne thennom leffue/welsig
ue/oc gipre got/ligewys som the ther
medt fremende thyn allerbeste oc rets
ferdigste willie/ y modt wor syndighe
willie/oc begering/

¶ Siff off then naade/at wy all frack
bedt/fattigdom/forattilffe pyne/plaz

geoe mod gangh/ Ende wel willige ta
le/ oc fordrage/ saa at wy Ende Ende
were thyn willie/ at wor willie pynt
oc plagis.

¶ Vnd off oc saa at fordrage alle wiet
oc offuerlast. Oc fourthi lad off aldri
heffue/ eller gior ont mod ont/ eller oc
buige macht modt wold/ oc offuerlast

¶ Men lad off heller glædis aff thyn
willie/ thf tillstæder saadan modgag.
Offtill salighed/ saa at wy ther faare
Ende wyde tegtæc/ loff oc ære.

¶ Oc hender off noget ont/ eller nogen
vlycke/ tha lad off icke hende leige dis
effelund till/ eller onde menniske/ men
thyn Gaddommelige willie/ ther allz
tingh secker oc tilstæder/ at wor syn
dige willie sefall forhindris/ oc hellig
hed forpæis/ vortu rith rige.

¶ Vnd off oc saa med glæde/ oc en got
willie/ at dpp/ oc anna me døden gang

174
Icke gierne/effter thijn willie / at wy
seckule icke bliffue teg vlydighe/mede
rekele oc vtraall.

¶ Lad icke heller nogre aff wore lems
mer/regeris effther theris lyst / oc bes
gering/ware seg oye/thunge/hierte
hender/eller foder. Oc lad off icke hel
ler bliffue theris begæringh vnderda
nig/men at wy kunne aff tegh gribis/
oc fangis. Oc i thine fensell sondher
bydis.

¶ Væm oc bewaare off fra all thijn wil
lie som er ond/falsck/fortheeden/for
herdet/haard oc stum.

¶ Oc giff off een tilbø:lig lydelse/een
fuldkommelig oc en fry hær/och sinde
y alle tingh legomlige/ oc aandelighe
ewige oc forgeneliche.

¶ Bewaar off oc saa for thende leede
synd bagtall/saa at wy ingen beklage
eller befføe/paa rycte/eller nafti

Ald off ickē heller viedelige dōms
me om nogen/occy heller nogen forac
the till ondhē

O huad bagtall er en stoer synd/oc
een swager plage/thy bede wy teg ath
thw wend her off samē synd fra / ath
wy teg ickē misteckis aff hende

Oc see wy nogen mennis̃ is biosth
ther off misteckis/vnd offiat wy künde
hende sküle/hamble/oc beteke/oc hē
de klage all ene for teg/befalindis all
heffn vnd her thyn willie

Oc vnd off saa ath forlade waare
sckyldeær/ther off byde y modt/ath
wy oc saa künde haffue medt yncē off
uer thennom/oc theris onds kab.

Lær off saa at rettelige kende/ther
ingen känd off sckade medt myndhē/
end haffuer iw for thit ansigt giordt
seg sielffuer mōget store sckade/paa
ther/wy künde meer rōis till mistūd

offuer hannom/ end till wiede/ oc han
nom meer begræde/ end tencke på
heffn/

Lad off icke forhij glædis i theris
medgang som off haffue anten for
ehørnet/ eller standet i mod/ eller i
huus mode/ the künde off mysteckia.

Oc lad off icke heller bed: offuis af
theris framgang oc lycke.

I Then Fierde bøn.

I Giff off i dag wort dag
gelige bidd.

Thet er.

W Thet bidd som spysen Giden/ er
wor: Herre Jesus Christus

O tw hemelske fader/ giff off for
thi then naade/ at Crist i leffnet/ ord/
oc ale gærningh/ oc pync/ morte off oc

E

all gandeske werden læris / ther till
at vnderstaas / oc beholdis

Oc vnd off at haaffue al Jesu Christi
tale / gierningh / och leffnet / till eet spes
gill / oc eet Erffrigt exempell

Wiff off theenn naade / ath wy kunde
off troste / oc hwa suale / y all wor sorg /
oc modgang / aff hans hellige død oc
pyne.

Oc lad off med en stadig tro offuer
wynde wor død / met hans hellige død
oc pyne / oc vndt off at wy morie wser
færede følge then allerbeste høffding
oc leedsaghere / till eet and her liff / som
ewigt er.

Wiff oc then naade / at alle the som
lære oc predike thine ord / morie the
nom met gierningh fuld komme / seg
till salighed / oc ant hie till exem: pell /
oc gett off her hæn. oc saa wd h. n all
bist late / ra seg h hæn vid / oc Jes

sum Christum offuer all gantse wer-
den.

Oc framdelis/at alle the som hore
thine ord/Eunde rettellige lære Chris-
tum oc ther aff bødne sig/oc daglige
ogis y dygd oc godthed

Oc at tw wille:het oc saa mydelis-
ge giffue/oc ynde/at all fræmet lerdō
wdr hy hwilcken/Christus icke lærer/
morte fordriffues aff thyn hellige krys-
te.

Mistunde teg offuer alle Bisper/
Pister/oc theuom som are beynes-
derlige wigde til Buds Embede/oc
offuer alle forstandere, at the morthe
oplywstis medt thyn naade/till at rets-
tellige lære oc regere bode medt tilbør-
lig lerdom/oc Cristelige exempel.

Her aar oss saa fraa Fetter/cke/oc
spydactige lerdomme/at wy wdrig al-
le maade/Eunde endrectige bliffue/sō

8.9

wy forsamblis vdi et dagligt bise
thet er vdi en daglige lerdome oc Je
su Christi ord.

Bewaar oc alle thennum som haff
ue een seker belligh tro / och loffue till
reg / oc thijn hellige lerdome at the icke
falde oc fare vild / bedagne aff onde
Diablers oc forstanders fule leffner
oc forgiftige exempel.

Lær oss aff thyn naade at wy sende
lige oc som tilbøiligt er kunde bæne
ke Jesu Christi plaghe oc pyne oc hē
de vdi vdi vdi herte begribe oc som
melige ther effther at seckke vort leff
net / oss till salighede.

Lad oss icke heller paa vort yderste
tidt ombære thet hellige oc sande Je
su Christi logomme.

Lad oss alle Diabter / trachtere /
oc bruge thet verdigge Sacrament /
som tilbøiligt oc sønneligt er / allri

Herdomme till gode oc gaffn.

Oclad meg oc alle Christen menni
E y rymelig tijdt annamme/oc bringe
thette aller helligste Sacrament / off
till salighed aff thyn naade

De meth saa ord/ giff off wort dag
lige brod/ at Christus kand waere mz
off oc wy ewindellige met hannom/
paa thet wy kunde mz ære bære wort
naffn/effther thet wy kallis Christen
folck/aff Christo

I Then Femte bøn.

In Forlad off wor scyldt
oc brode / som wy forladhe
waare scyldenær.

Denne bøn haffuer tegen oc wil
kaar medt segh/ som er ath wy scule
spijt forlade waare scyldenær/ thet er
G i

ihēnū som medt off synder haffue/oc
nar wy haffue thet giorde/tha maa wi
syden saa spe/forlad off nū wor sekyld
oc wore synder. Tillfori y then tredie
bōn wor begærid oc bedet/ath Guda
willie seKulle seke oc sulde kēmmis/thē
will at wy altingh seKule fordrage nū
zet got taall/ick at giorē ont mod ont
icke heller at heffue wor ouerlast men
at gode thennom got/som ess gior ont
effter wor himmelske faders cēmpel
ther lader syn sooll vprinde/offuer en
de menniske oc gode/oc hand lad her
reynē bode offuer thennom som ære
sa kēnemellighe/oc vtacknemellige
Thet bede oc begere wy nū/oc fa
det at tw wilt harguale wor Conscis
entzie/bode nū/oc y wor dōt tyd/thē
nū saare besckickis for thyn strenghe
oc forserlige dom/off the synder som
hū nū fore seg haffuer. Oc tha mgs

Get meer nar dōden till stund her

Giff off for hē thijn fred/vdy ware
hiarter/at wy morre med glāde wens
the thijn dōn.

Sack icke heiler y recthe medt off
effcher thyn strengedom/thy at ingen
kand tha fundis wsclyllig/och reiters
digh/nar tw buiger thijn strenghe
oc tilbøiligh rett.

Lær off allerkryste Fader/ath wy
icke forlade/eller trøste off aff waare
gode gierninger/oc werclyd / men
at wy plat künde off indgiffue til thijn
wendelige/ac ybegriiffelige mis künde
meth een fast och stadigh loffue. Lad
off for thij icke falde vdtij mis hob/aff
thette word fule oc syndighe leffnet/
men heller giff off then tro/cher wy mis
wilde künde/thyn mis künde ath ware
bode wydere oc sterckere/en wort leff
net/y hwar danc thet wærid haffuer.

Giiig

Hilp oc saa oc styck alle menni-
lis Conscience / ther y syn dets tids
ere wdij mißhoba fare / eller betags
ne medt noghen anden swaager fre-
stille / oc besynderlige thñ. A. eller thñ
A. Mißkunderet och saa offuer alle
the siæle / som ere wdij sceler yd / och
besynderlige offuer then. A. eller thñ
A.

Forlad bode off oc thenuom al wot
scelyd / wot is oc saa till at saa troste
thenuom / at thee motte annammas /
p tude hyllist / oc wensleab

Giff off ath thijn godhet / y mode
wot ende / som tw haßuer off bwde
at giete gott mod ondt

Ufflyr oc forhyndre then forserlige
lackere dieffuelind / ther alltijdt bode
klager oc forpger waare synder / bode
nw oc paa wot dets tyme / oc ther till y
alt wot Conscience is npt / oc trengsyd

52
Som at wy oc faa fouare/at y waad
re klagmaall/sehall intter meniscie
synd meer ogis/eller wydere wofses
endt hun y sandhedt er.

Oc dpm off icke heller effther hans
klagmaall/eller woi arme Consciens
his knur/ther icke heller willt ye wot
bigst.

Oc hsi icke heller wote vvenners oc
modstanderis røst/ som off for klage
hoffreg nat oc dagh/ ligher wyss som
wy icke heller wille thennom hore/thi
andhie for off belacke oc beklage.

Laz aff oc fraa off waare syndera/
oc Consciens alsom swariste ringe
Oc byde faa at wy aff thijn misckud
heds glædige/loffue aff alch wort ind
derlige hiarte. Kunde fordraghe lufft
oc død pyne oc all modgang.

I Then Siette bøn.

G v

**Leed off ey y frestelsse.
Thet er.**

Wy frestis aff trenne/legommet/
werden/oc dieffelin

Oc forthij bede wy teg wor aller Ets
ærste Fader/giff off thijn naade/at
wy kunde twinge legoms lyst oc begæ
ring/lad off stryde oc stande y mode
legommens offuerfødige attraa/till
mad/dyck/søffn/lædie/och o:kelss
hedt/lad off twinge legommet/oc gis
rethz vnderdanieth met faste/oc spar
som tering/y mad/Elæder/søffn/Ro/
oc hwile/wecht/oc arbeide/at samme
legomme kande wære beqwempt och
redebon till gode gierninger.

Benaade off oc saa/ther medt ath
wy motte kousfeste medt Christo alle
legommens syndige begæring/till
Eysckherdt oc all wEysckherds orsage

Oc saa diabe samme synd her / at wy
 schulde thennom her effther ickē tiens
 eller oc giffue thennom noget samrys
 cke.

Vndt off oc then naade / ath nar wy
 see noget deylic eller scēpnt menniske
 eller andhre deyliche beledē / oc creatur.
 at the ickē bliffue off orsage till synde
 eller frestelsse / men oc wy heller kunde
 ther aff saa orsage till at elcke byscops
 hed oc reenhed. Oc at loffue ieg wdrig
 thyn gierningh oc thyn creatur

Oc er ther saa at wy hore nogen w
 howisckhedt / oc ybeqweim tale / oc thf
 aff wdrig wort legōme fornyminne nos
 gen syndig lyft / oc behaffuelghed / lat
 off ickē ther frygdīs och giædīs wdrig /
 men alsomenijte wdrig tith loff / oc thm
 ære.

Bewaar off fraa then aldsonstige
 Re syndi gerigherd / oc fraa all begæres

ringh till werdens rigdom

Biff off oc saa then naade / at wy icke
at spore werdens hader oc ære / wels
de eller mach / eller och theris begæ
ringh oc samtycke.

Bewaar off oc saa at thenne werds
sens falsck oc swigh / medt syn bedræ
gelige sckonheede / och andhen synds
orsage drager off icke till at tiene sigh

Bewaar off oc saa at wy icke falde
y wdaall / heffu / och wiede / eller y ans
die synder aff thenne werdsens ondes
sckab / yselheide oc armode.

Ladt off oc saa forsinna werdsens
logen / betackehede / swig / lyffte / och
falsckhedt / Oc medt saa ordi / ath wy
kunde for sye all werdens ting / onde
oc gode / som wy loffuet haffue wothu
wordt dops / oc at wy sætellige moithe
bliffue / y samme act oc lyffte / och tha
vdrj daglige forbadis.

Bewaar off fra di effuels indseend
 at wy icke giffue samtycke till homed
 ther wy medt andre forismaa/oc mgs
 get achte off sielffue/aff wei rigdom/
 pegt/macht/bijboom/lerdom/skabs
 ningh/oc andhie thine gode gaffuer.

Bewaar off oc saa/at wy icke alde
 vdrif had oc a windt/for nogen sagh y
 huor stor hun ware landt.

Bewaar off oc saa at wy icke acche
 eller skode noghen frastelse/om tro
 dler mybhob/medt hærtens samty
 ke/ware seg nw y liffe/eller och siden
 y woi dets tijdt.

O i hemmelse oc allerbeste fæ
 der/wer thennom gynnig oc god/thi
 stryde oc arbejde emod saa manghes
 hunde frastelse. Strick oc ngst then
 nom/som en nw staa/oc oprisse then
 nom som ligge oc ære falden

Oc kurtelligen bede wy teg/ath ro
 wille off med thjn naade saa bestyr

Be at wy i thette syndige och farlighe
kessnet/ther er besckelt mer saa dagli-
ge fiender/som aldri lade aff at sig-
ge/motte aff een fast oc from tro mäd-
nellige stryde/oc syden annamme och
faa then ewige Erone

I Thñ Siwnde bñ.

I Wen frelff oss fraa onth

I Thenne bñ beslutter bode pyne
oc heffn. Som then hellige Kircke och
saa beder/syne obenbare bñer om
gangdage/oc mod andhe høytidher
O fader frelff oss froa thñ ewige
wede. Oc helffuedis pyne. Frels oss
fraa thñ strengedom/wdi wij wei dñtz
tjñd/oc paa then yderste domme dag

56
feds off fraa een bradt / oc wbesede
dødt.

Bewaar off for waade aff wande/
gld. vwaeder / oc teiden.

Bewaar off fraa hungheer och dya.
tijd.

Bewaar off fraa seyde / oc mādriab
Bewaar off oc saa fraa thysse sware
plager oc sygdomme. Som ere Pes
stelenze / Docter / och andrie saadane
plager.

Bewaar off frag alt ont / oc all legō
lig trengscl. dogh saa aty tyd naffu
Eand æris y alle thysse ring. tyth rige
till øgelsse. oc thyn Buddommelzhe
wille till forwarjill oc suikommelzhe.

 Amen.

 Lad off forwerffue alle the stycker
thesse bøner ære begerindis / och thet

godhen twissuel/oclad officke thf om
hassue nogen misloffue. Men meer
wy her aff Kunde worde bñhorde/ at
thijssetycker Kunde wære sande och
wysse/saa sye wy alle m3 glæde Amen
Thet er sandt oc wist/sijt er stadfæst

57
I En Forth lerdom och
predickin / huore wy sku-
le rettelige / oc fructsomme-
lige beløbe Jesu Cristi død
oc pyne / skiffi wdti Sem-
then parther.

I Første parth.

Aa betencke mange
Jesu Christi død oc
pyne / at the optens
dis til stort hadt / oc
wiede modt Jøder-
ne. Oc ther till medt
forfølge then arme Judam / met spor-
sche ordt oc forsmade wjßer. Oc y saa
D

maade meene the ath gihre wor herre
fyllist/som the oc saa hassue een legō
lig barmhertighed oc medynck/ off
wer andhie menniske ther pynis/och
plagis/nar som the forðomme/oc ma
ledide theris wolsmend/oc Tyranner
ther themom plager. Dog at ther eer
meer at hassue amyndelisse aff Jude
oc Jøderuiss ondsckab/en ath hassue
en Cristellig medtynck antthen offuer
Lhusti/eller noget andet menniske
pine oc modgang/

I Anden parth.

Mange hassue och saa/aff Jesu
Christi pynes affmyndelisse/nogen be
reguet fryet oc nytte/oc besynderlighe
then snack/som tillegis Sancto Alber
to/oc saa lyder. Een tiid ath berencke
wor herris pyn/oc saa medt een spue

acth/thet er bødre en at faste eth helt
 aar/eller och huer dagh lesse een heell
 Psalter. Och the bode tro och effther
 folghe mange simpell menniske. Oc
 fare dogh wild aff Gudtz rettferdige
 dom/ y modt wor herris döt oc pynia
 sande fructh/forthi at the ath spörte/
 ther is gaffu/ och profit. Oc for then
 sagh före the altidt medt sigh/ oc haff
 ue hoff seg/belede/bøger/bæff oc bøn
 Oc mange oc saa mene/at the aff thes
 se ringh/seule wære frij/oc frelse fraa
 wandt/yld/swerd/redse/och alle an
 dhen fare/liger wijs som Jesu Crusti
 pyne seule icke meer wære/en eth ex
 empel till at lyde pyne oc modgangh
 hwilcket som er hennis rette/oc na
 turlige krafft.

I Tredie parth
 Hv

S Gumen haffue och medt Christo
stor medtydelße. Oc offuer hannom
stor medtyndt. Oc forthq begræde the
hannom medt yndellige/graadt och
Elage/ligerwäss som eth ander wckyl
ligh menniske/ her wredelige offuer
faldis/som the qwinder giordhe ther
fulde Christum ydaff Hierosolims
by/oc till korsid. Men at ther wor hā
nom icke tacknemmeligt/ gaff hand
merckellige till kende ther hand straff
uede thennom och sagde/y Hierosol
lems qwinner/graede icke offuer meg
men offuer edher sielfue/oc edre bōm
Aff thette slag ere the predicke sadhe
som medt vdrij Passyn ther ewanges
li:teene schriffue/giøre/oc dicke/ een
wanderingh till Bethaniam/mz man
ge omflag/oc möget sette y blandt aff
iomfrw Maries di:ffuellske. Och ther
medt gaa the saa wyth yd/at the kus

de neppellige igen komme/oc for th
sagh forhalis Passyn saare lenghe.
Huad heller ther er giordt till at soff
we/eller waage/ther kenne Gud. Til
thette slag lyde och the folck/ som lære
at skellige fruct aff ther hellige messe
embede. Oc forthy meen simpel folck
ware nock y huor Messyn hors/eller
holdis. Oc ther haffuer thennom lerd
nogle mestere/ ther bescriffue mange
stycker om ther Hellige Embede. Oc
Messyns werdighede/ ther the dogh
sichfue ick forstaa. Dog at hun er ick
alsomeniste skicked for syn werdiga
hedz skyli/ men oc saa/ at hun skall
off werdige giore/oc besyndherlig er/
hun skicketh till at haffue een amyns
delse aff Jesu Christi død/och pyne.
Oc forthy ther som thifferingh forso
mis. Tha bliffuer Messen off een w
fructsommedig gierningh/y huor got
2. 19

hun er aff syn egen natur. Hwat luns
de thet gaffne migh/ath Gudt waare
Gudt nar som hand icke waare mijn
Gudt. Hwat nytte er thet at madt er
gaffnlig oc sund. Mar som hande icke
giffuer off sundhedt eller er off gaffn-
lig. Thi er thz fare wert/at wy aff mæ-
ge Messer icke worde thess bædie. nar
wy icke at sporie Messens sande och
rette fructh.

I Fierde parth.

Sa beløbe och somme wor herris
død oc pyne/ath nar the offuertencke
Christum/oc hannom besckede/cha
forbi stris/the oc saa forstyris/at the
miste bode hjerre oc mod/huilcken
forfærlse ther burde meer at komme
aff Gudtz wiede/oc hans ywendelige
strengthed offuer syndher/oc syndighe

60
menniscke / aff huilcken Gud er saa
hordt oc rettferdigh / at hand icke wil
le giffue syn aller kærste och enistge
søn / menisckens søn / vden hand skul
le ther købe saa dyre medt sijn hordt
død / oc bytter pyne / som hand haffde
till forn tald y giemmen Prophetens
mundt oc sagd. Esai. liij. For mich
folckes synd haffuer ieg slaget hannu
Efter thij at Sønen er saa medtfa
ren / huad kunde wy tencke ther skall
hendethennom som ere syndere / Och
forthij tha findis her y blant vden all
skæmpt / eet strengt oc wselict alwer.
huor saa stor / ath saa wbegriblig een
persoon bliffuer meniscken saa gys
stigh / at hand will for hennis skælder
bode pynis oc dæbis . Oc forthij ther
som wy dybelige betencke / at Gud fa
ders søn oc ewige wijgdø taalder død
oc pyne / tha maa wy forfæris / ac inga
H iij

get thess meer at wy offte betencke/ oe
beløbe samme pyne

I Femte parth.

Dhi skule wy saa med dybe tan-
ker oc grundelſſe beløbe samme pyne
at wi sendellige troo oc mene offwære
then som haſſuer pynt/oc plager wor
herre/forthy at wore ſyndher haſſue
ther y ſadhed giordt. Oc y ſaa maade
forfærede Sanctus Petrus Joder-
ne. Actiū. ij. Ther han ſaa ſagde til
all ther is menigket. Hand er the ſom
y forſte. Sa at Try tviſynd menis-
ke bleſſue ther aff forſcrickede/oc aff
een ſtoer forfarilſſe ſagde ſtrax till Ap-
poſtelne/ Eiere hi ſoder oc gode mend/
hwar ſkule wy giøre. Oc forthy naar
tw ſeer oc tencker at Jeſu Chriſti her-
der oc fōder ære y gemen boiede/ tha

teck oc troo/at ryne synder haffue thet
gior dt. Oc nar tw seer hans toirne kro
ne/tha tencek oc tro/at hun er ryne syn
dige oc fule tanccker.

Siette parth.

Du sekule wy oc saa tencek/ at nar
som wy see Christus stungis med en
toirne/tha burde off at stungis med hūs
di ede twsinde toirne. Oc thet bade es
windelige. Oc moget haardere en Cri
stus wor stungen. Oc thet som hande
wor stungen medt een nagle/ y gieme
hender eler foder. Tha burde off ath
stungis medt manghe twsinde nagle
paa all wor ganescke kropp/oc saa till
ewig t i dt plagis oc pynis / som thet
seckall een tyt hende thennom/ther icke
bliffue deelactige aff Jesu Christi py
nis fruct/oc krafft. Thij ath Christus

liger wijs som eech strengheds exem-
pel/seckal for ingen liwge/ingen seckal
hand heller bedrage/oc alle hans oms-
slag ere saa krafftige/oc saa ypperlige
ath the offuer gaa alt thet som nogen
tijdt kandt secke.

I Siwende parth.

Saa dan een forschickelse hadde/
Sanctus Bernhardus taget sig till/
ther hand saa sagde. Then tijdt iegh
gick wde paa gaden oc legte/tha wor-
døtzens dom giffuen offuer meg vdtij
Konningens lønlighe kainer. then tijdt
Kongens enijthe søn thet hørde/gick
hand vt/oc afflade syn Kongelige Kro-
ne/saa swepris han vdtij een seck/has
hoffuedt bestrydis med ascke/saa kō
hand frāgangendis barfoed/och wor-
saare grædendis/forthij hans tiener

62
wor dōmpt till døde. Jeg saa hānom
framkomme oc bleff ieg saare forst
et aff saadant nym. xre/cha ieg spors
de meghe fore hørde ieg saadan røst/
huad scēall ieg giøre: Minne ieg een
nū scēule leege/oc ther met hans grā
ad bespotte. Oc forthij ther som iegh
icke nū effther følgher hannom. Oc
grader medt hannum/cha er ieg i san
dhed daarscē/oc forby strid. Hey sy
ger Sanct^{us} Bernhardus thet er icke
nū tīdt ath wære tryg/eller at gaa y
leeg/huar saadane stycker bedruffis
oc brugis med saa stordt alffwære
¶ Oc forthij bød wor herre y thenne
meningh the Hierosalemscē qwin
ner oc sagde/grader icke offuer meghe
men offuer edher sielffue oc edre bōm
Oc sagen inforde hand strax oc sagde
Er thet saa att thette brugis y mode
thet træ som er grønt oc ferst/Thwade

ſckall tha ſckee modt thet træ ſom ers
for nit/ſom hand wille ſaa ſye/rd aff
myn pyne ſckule y lære hies i haſſwe
for ſckelddhet/oc huad edher fore ſtaar
y hwore thet kandt nre gaa y blandt
folck talis een ſand ſnack/ther ſaa lys
der. Aland ſlar ſtundom een lyden ra
te/ath ſtoie hunde ſckule ther aff for
ſæris. Saa ſagde och Propheten om
Chriſto/ald werd ſens folck ſckule ſig
offuer hannom begrædhe/handt icke
ſagde ath the ſckule hannom begræ
de/men ſeg ſiclfue. Thet ſamme fry
uede oc ſaa iſodherne ſom tilfoir ſage
er Actonum ſecundo Thet ſaa ſagde
till the hellige Apoſteler/huad ſckule
wy giſpe gode mend oc liare brødere
Saa ſvinger forthy then hellige kres
te/ieg beløber medt tancke hans op
oc pyne/oc myn ſiell thet aff forbyſtris
oc forſtris wdrig mit liſſ

83
T Ottende parth.

I thette stad sefall thetten tencel
Be haftuis bode dybelige oc indherli
ge/for:thij thet er Jesu Chrysti dødte/
oc pynis sande fruct. oc nytte/at men
niseken kand aff hende komme til syn
eghen bekendningh/oc wdrig sig sielff
forschuckis oc forfæris/ och hwilcken
som thet kand icke naa/tha hafter
hand icke fanget then sande fruct aff
Jesu Chrysti pyne. Thet er hans py
nis rette natur/at hun gior mennis
syn lige. Saa at ligerwys som Cryst
wor yndelige pynt for waare synd her
bode paa siell oc krop/saa sefalle och
wy medt een effthertselingh/ oc medt
wor egghen bekemningh plagis och py
nis aff waare synd her. Thet sefall
dogh icke seker medt mange ordt och

laugh tale/men vdrin dybe tanccker/oc
at merckelige offuerweye waare syn-
dher/oc thet swarlige/som the y sand
hedt ere store oc swaagre/ aff saadan
effther ligning kande thette forstaas/
om eth ont oc scelydige meniscke dom
pris till dode/forthij thz haffde drape
een Kongis/eller een Forstis son. Oc
tw dess/ enelkom qwæder och leegher
liger wijs som tw waare wscelylligh y
samedrap/oc mord/saa lenge tw blef
ue forserlige offuerwunden/at samme
Konge son wæd diept aff thyneraadt
oc till scelynde/tha scule strax thenne
gantscke werden/y huore store him er/
bliffueteg trang nock/ oc serdelis om
thijn Consciencie forlode teg saa/ at
tw aff hende haffde inghen tryghed
Saa sealtu moget meer forseretia
nar tw medt tanccker beløber Jesu cri
sti død/oc pynæ. Oc dogh at the wgis

ernings mende. Ioderne ere nu dōm
de aff gude/oc bleffue ælende/oc land
flyctige. The haffue dogh icke and her
wæred/end thine synders bōdeler. We
tw est thū y sand hz/thr haffuer diept
Christum Jesum/som sagter / medt
thine synder som ere ryne raad oc till
sckynde.

I Nyende parth.

When ther somimmer seg saa ath
hord oc saa wbyelig/at Christi pine
huertken forserer hannom/eller lærer
hannom/at kende seg self/hand skal
mōget redis oc frycthe/y huo tw esth/
tha bōt teg/at lygnis Christo Jesu y
pyne oc plaghe huat heller ther sefall
seke i thenne werden eller oc y thū til
kommendis heluedis pyne/We ther
som therre icke seker at tw anten prs

nis y thette werden/eller y heluid/s pl
ne. Tha sekalu y thijn dode tijde/els
ler y sterf yld pyne/forseckricke/oc for
færis/oc all then pyne raalether Cri
stus tolde paa forsed. Men forthij/
ther kand neppellige secke/nar tw lige
ger befangen i stoer krankhed/at tw
kand tha haffue eller faa thesse merce
kellige rancker / thij sekalthu nw ther
om bedde Gudt/at hand weger tyt his
erte then stund tw æst y lyffue. Oc las
der teg betencke hans eniste søns død
oc pyne / thijn siæll till saligheed/for
thy tw kand tha icke aff thijn magth/
betencke hans pyne/som tilbøilgteer
wden Gudt handt serdelis vpluwer
thijthærte/oc giffuer teg ther till naa
de. Jc æg ffæris heller thanne lerdom
fore eller nogen anden y then mening
ath tw secale hannom aff thijn magt
dierffuellighe anheffue/eller oc fulde

65
Kome men at tw stalc f: stfoge/oc be
gere Butz naade/ar tw morre ihenne
offuelste medt hans hielp oc trost fra
binge/oc icke aff thyn mact/oc forthij
at thette forsom is tha tracteris wor
herris død oc pyne icke rettellige/ aff
the menniske som till forn toldis om
fortij the begære ther icke til Butz na
de/hielp/oc trost/men forlade seg till
theris egen mact oc styrcke/oc brughe
ther till besyndherlige dygt/oc paa
fund/oc forti begaa the samme pyne
legolige/oc wfractsommelighe.

¶ Thiende part.

¶ Thwilken ther y saa maade som
nu sagt er beteecker oc beløber Christi
pyne een dagh eller een tyme eller oc
fierde parten aff een tyme. Om hans
nom maa wy tryggelige oc trostelige
sye at hand gipen bødre gieningh

end hand hadde eet heelt aar fastet/
eller y samme aar daglige hadde laest
een psaltere/eller oc hoidt Hundrede
messer/forthi at sadane tæcker fornye
oc forwende eet mennis te fraa ynder
ste oc saa got som fødte hende paa thz
ny/som hun waare nyes dæpr. Oc her
haffuer forthi Jesu Christi pyne syn
naturlige oc ædele krafft/oc mact/thi
at hun y saa modha dæber thæ gam
ble Adam/y thet hun fordhaffuer all
lyst/glæde/oc loffue/ther kandt haff
ue till noghet creatur. Saa bliffue wy
Christo lige/ther saa wor y alle mode
forlat off syne/at hans himmelske fa
der siwntis oc at forlad he hammon
oc offuergiffue.

I Elløfte parth.
Læffter thi at thenne gaffue och

naade er ickē vdtij waare hender/thz
seker ther standum at wy bede/oc be
gære. Oc wy dog ickē strat forhuereff
men ickē sekele wy dog strat salde vdi
mijhobe/eller lade aff at bede. Ende
hand giffuer off standum thz som wy
ickē begære/effcher syn ewyge wijsdo
oc fry willie/forthij hand will at hans
gaffuer sekele ware fry vden all tre
gsill. Thi kande ther offche seke om
wor bon ickē heris/at wy moget vdi
mygis oc forsekerickis aff wor Consci
entis droffuelse. Oc at wy saare my
seckis off aff waare sendher/oc wore
leffnet. Therre kant oc saa seke vdtij
wort herte/ossy witterlighe/for mes
dels Jesu Christi pynis wrodschylde/
oc ther som wy ickē heller noghet paa
hende tencke. Ther seker oc offche at
somme klarlige nock med ord/och his
erte began Christi pyn/och ther

34

aff icke dog komen y theris eghen be-
kendingh/ oc degh ath samme pyne
er thennum legimlige obenbare/ tha
er hun thennom dog aandelige se-
uldr fore/ y thet hun er thenom yfruct
sommelig. Oc forsumme si ewlis hun
legomlige. Forthij at Gud giffuer the
nom indwoertis till kende thennum
ywitterlige/ oc forthij er samme pinis
fructh oc krafft abenbarlige med the
nom. Oc y saa maade kande thet see
effter som Gud wender bladet/ at the
icke betencker som si wils at be-
encke Christi pyne/ oc the som ære hoess men
messen syes here dog intet aff messen
oc at the rettelige høre messe som icke
ære hoess men hun syes

I Taalte parth
Her till haffue wy wæret ydij Je

67
 In Christi pyne oc medlydelisse. Nu wil
 le wy effther begaa Paasche hoptyd
 oc hans hul'ge opstandelisse. Mar men
 nist. Ken er tha saa vnderwyjt y syen
 synd/som sage er/oc begynder ath ry
 stis/scelffuis/oc forfaris/ tha sefall
 ther woctis medt stoor grandseke/ at
 ther bliffuer ingen synd forglēde vdi
 wor Conscientie/ellers kanderthz sece
 at wy solde y nu Bho. Oc forti lagers
 wijs som waare synder are off Eoma
 men y amynelisse oc tancet/aff Chi
 sti pyne/saa seke wy oc saa kaste the
 nom alle till Christum y gien. Oc ga
 re wor Conscientie leedigh. Oc forthi
 seke wy grandnelige see till/ ath wy
 ick efftherfolge wanwittige folck/ so
 ere wrange. Ige Christen/ther forti yna
 dwoctis y theris harte bode ade sig
 oc syne synder/oc stride medt the som
 ther waare i theris macht ath bliffue
 34

thennom gwidet anthen aff theris eg-
ne gierningher/eller oc medt Penitēz
som er faste/lesning/pelegrinus reyse
eller ec afflad/huileker icke kand seke
dog at themne falske loffue er nu thess
war moget almenneligh. Gode giers-
ninger sekule dog icke forsummis / oc
hejt the som ere Gud till loff/legoms
medertill twangh at thet kand bliffue
sialen vndherdanigt/oc wor ieffnēris
sten till nytte oc gaffn. Men wy sekule
icke achte oss aff waare gierninger. El-
lers bliffue the oc wy waare egne Gus-
ber/alt thet gode wy kunde aff sted ko-
me sekule wy alijdt gierne gior/ och
sen tha lade som wy haflue inter gior

I Trettinde parth

Itha kaster twyne synder paa crl-
stum, nar som tw fastellige oc fromes

lige troe/at hans saar oc pyne ere thys
ne synders bodt oc bedin. ih/oc at the
kunde forthij ther medt afslertis / och
betalis/som Esaias propheta sigher
Latiij. Och herren haaffuer lagt paa ha
num allis wore synder/thet er pa sin
son Jesum Christum. Sver oc San
ctus Petrus saa/hand er the som ha
ffuer medt pyne octaall baarid waa
re synder paa korsens træ vdtij syn
trop. Sanctus Paulus syer och saa
Gud haaffuer gjort hannö till een bod
oc eet offer for wore synder/som icke
haffde dog gjort synd/paa thet at wi
vdi hannom sekule bliffue Gudz ret
ferdighet/y saadane lerdomme/och
vnderwijßing sekale di ystelige set
te alt thit hrb/oc mæget th. I meer att
thyn Conscientie nagger tegh saare
oc thet som tw thet icke gisr/oc heller
thyn Conscientie at ware tryg aff sig
J iij

anger/oc thynne bødher//ha Eomer tw
alding til rolighed met hende/mé paa
ther sytefaldet tw med hende/oc hun
met teg wdrij mißhob/forthij saa/the
synder som bliffue beholden vdi wor
Conscientie oc ther tracterede oc frā
fæide for hendis ghen/the bliffue off
alt forstercke/oc leffue medt off ewig
dilige. Men ther som wy see at the ere
lagde paa Jesu Christi krop/och ath
ware offuerwunden medt stoer seyer
vdi hans hellige opstandelse/med
huilcken opstandelse handt haffuer
diept all død/oc wy thet fastelige tro/
tha ere wort synder døde/oc forswun
den. Men tha scule the icke bliffue
paa Christum. Mar the ere paa han
num lagde/foethe hand haffuer met
syn hellige opstandelse aff slaget alle
synder/oc for then sag seer tw nu in
gen saar eller pyne paa hannum Saa

call Sanctus Paulus. Luffus er død
for waare synder skyll/oc handt ops
stod off till retferdigheds. Det er cris
tus hand drog oc bar waare synd her
vort syn pyne oc y saa mod he diepte
hand thennom/men vort syn opstans
delisse giør hand off retferdige/siy och
frelsse/for all syd/om saa er, at wy thz
tro/oc sette ther loffue till

I Fjorttinde parth

Er ther saa at ew Land thenne tro
icke haffue. Tha sealtu indersallde
till gud/meth een gudeligh bøn/fortij
then naade oc gaffue som er at rettes
lige troo/er oc vortz Gutz hender/ och
giffuis menniscken stundnum hemes
lige/oc stundnum obenbarlige/ligers
wyss som sagt wor/om then naade thz
wy mede/som tilbøilige er/beløbe Je
Jv

in Christi død oc pyne/ kande thet och
seke at iu sielff opwecker teg till then
ne tro/ først nar iu icke nu berencker
eller beser hans pyne vdwortis till/
men in wortis bescedendis hans wē
lige herte/och huore fulde thet er aff
Eiærlighede mod teg/ther drog hans
nom till at bære bode thyn Consciens
tie oc thyn synde/dog at thet wor
bode suaagert oc winageslic/ oc ther
aff sefall thit herte sōdme/oc bliffue
weegt modt hannum/ oc thyn frōme
troo sefall oprendis oc øgis. Thi nest
sefallhu oplyse framdelis fraa Jesu
Christi mandoms herte/ oc indgaa
till Guds herte. Oc ther sefallu ten
ke at Jesu Christi Eiærlighed haffde
icke bleffuet teg bewijst/ vden Guds
willie/aff syn ewigh godhed haffde
ther forset oc seckel/oc at Christus
wor Gud Fader lydig/thz wor aff thū

70
Eierlighed hand till tegh haffoe. War
te chette tencker tha seckaltu fornyms
me eet Gudsommeligt hiærthe/som er
modt reg bode got oc fæderligt. Oc so
Christus sagde/for medels hannu tha
seckaltu dragis till Faderen/ oc thi my
thyn vnderstandelisse begribe desse
Jesu Christi ord. Saa haffuer Gud
Fader ælft werden/at hand wille hen
de giffue syn eniste son. Chette er rets
tellige at kende Gud. War som hande
vnderstaas oc begribis/ickewdi wijs
doms eller mægtigheds naffn/thi off
kunde forfare men wdij godheds oc
Eierligheds tyrell. Her kand tro och
fromhedt fastellige bliffue oc wed hen
ge/oc eth menniske wdij Gud fødte
paa thet ny/oc till hannu omwendis.

I Femtynde parth

Waar som rijch herte er y saa ma
de fast gior in Christo Jesu/ saa at h
er wist n w bleffuen syndens fiende/
oc het aff Eerlighed/oc ick aff redse
som tw kandt ha ffue for nogen pyne
tw fryt her. Ther effther sefall tha Je
su Christi pyne waere teg eet exempel
wort all thyn liffa rijt/dog skal hū an
derledis belsbis her effter/en tillorn
wy ha ffe berickt oc belsber hede ligen
wyss so eth dybt sacramēt/thi off dia
ger/oc regerer/men n w skulle wy hen
de saa berencke/oc agte/ at wy tagin
dis aff hende effther siwn/beghynde
oc saa nogen gierning/Exempel. Waar
som sorg oc tranckhedt beswaare teg
tha tenck huorelthe och ryngthe ere
mod Jesu Christi pyne oc huasse na
gle. Oc nar teg bor at gipre/eller lade
noghet/ther tw ick wylle. Tha tenck
huor Christus wor fanghen/oc buude

77
rytter/oc diagen hyd oc dyd/som then
nom løste ther hannum trengde. Och
när tw frejts till hoffmodt och hög
ferdig hed/tha tencē oc see huere thin
herre oc Gudt wor sportet/oc hengo y
mellom two røffuere. Oc när som w
Eyselhedt oc legoms lyst stynger tegh/
tha tencē huere Jesu Christi Eleyne
legomme wor hudstruget. slaget. stun
get/oc y gennum bojdt/ydermere när
thw frejts till had / eller awindt. tha
tencē at Christus med raab oc graad
haffuer bedet for teg/oc alle syne vres
ner / modt hwilcke hand m. dt rett he
morte haffue biuget stoer strenghe
Oc när som tw betagis medt noghen
sorg eller modgan. h. aandelige / eller
legomlighe/tha sekairu stycke ijt hi
erte/oc saa sie. heya hw y skulle ick teg
fordrage een lyden bedig. ffuclisse. effte
th y at myn Gudt oc herre Jesus Cri

aus suette blod vdr̃ i the gorden aff
stor sorg/oc bedr̃ffuelse. Sendelighe
thet morre wære een haanlig/och for
smædelig swend/som tha willehuilis
vdr̃j een bløð fengh/ naar som hans
herre pyntis oc stridis till døden/
W tantu see y saa maade findis styr
te oc prijs/mod alle syndher/oc thet er
rettellige at dycke Jesu Christi pyne
saa medt tancker at henne beløbe. Oc
thette er hans pynis sande fructh och
trafft. Oc thet menniske thet saa offa
uer sigh vdr̃j Christi død oc pyne/gi
p y sandhedt een bædte gierning/end
thet hørde alle passyr predickis/eller
oc hørde alle the messer thet nogē tids
spes/icke forthj at messen er endt/mē
at hun er vfructsammelighe wd hen
thenne berendelse/oc amyndelse/mi
ssen er y sandhedt gøt/nar hun retteli
ge hørus. Oc the thet saa bæte Christi

72
haffu oc leffnet y theris herte/oc giet
ninger/the kallis reit Cristen menni
ske. Som Sanctus Paulus syer y saa
dan mennigh. Thy som hore Chris
tum till/the haffue effther hans exes
pell to: ssest theris legome/med synde
oc syndig begæringh/thy ath Christ
pync hør ickē at tracteris medt ordet
oc belede allene/men medt gierningh.
Oc vdiij sandhedt. Saa paa mynder
offthen samme Paulus/ oc siger off
uer weyer/ oc betencker hannum/ther
haffuer fordrager mod segh sielff saa
dan giensielse aff syndige/menniske
at thij skule ickē trettis oc wanstreckis
wdij edhie herte/oc synd. Sanctus
Petrus syer oc saa/ferthij at Christ
haffuer wærit legolige pynt/cha skua
le y oc saa met samme tæcker bewet
nis/oc styckis/men thellwær/thenne
amynckelise oc beganger saare komma

aſſſyn waane. Dogh at Sancti Petri
oc Sancti Pauli ſende bieff/ere ſulde
aſſſaadan lerdom Jeſu Chriſti pynis
rette kraſſe oc natur/ſom ickē kēd be
regnis/aler figureris/then haſſue wy
forwendt. oc hendis amyndeſſe haſſa
ue wy aldſomeniſthē malid paa papa
pri. oc wegge.

